

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE ZNANOSTI
KATEDRA ZA BIBLIOTEKARSTVO

Davor Ferković

Slobodan pristup informacijama na internetu

DIPLOMSKI RAD

Mentorica:

prof. dr. Ivana Hebrang Grgić

Zagreb, 2014.

Sadržaj

1. Uvod.....	3
2. Slobodan pristup informacijama na internetu	4
2.1. Društveni aspekt slobodnog pristupa informacijama na internetu.....	5
2.2. Kulturološki aspekt slobodnog pristupa informacijama na internetu	7
2.3. Slobodni pristup informacijama na internetu u Hrvatskoj	10
3. Cenzura kao ograničavanje slobodnog pristupa informacijama na internetu	12
3.1. Načini cenzure na internetu.....	13
3.1.1. Filtriranje sadržaja (Content Filtering)	13
3.1.2. Blokiranje sadržaja (Content Blocking).....	13
3.1.3. Blokada IP adresa.....	14
3.1.4. URL filtriranje.....	15
3.1.5. Distributed Denial of Service.....	16
3.2. Pregled cenzure interneta s državnog aspekta.....	17
3.2.1. Sjedinjene Američke Države.....	17
3.2.2. Rusija	20
3.2.3. Kina.....	21
3.3. Potencijalno negativne posljedice za države koje provode cenzuru	23
4. (Re)akcije građana na ograničen pristup informacijama na internetu	25
4.1. WikiLeaks	25
4.2. Reporterer bez granica	27
4.3. Global Voices	28
5. Pravo pojedinca na privatnost	29
6. Zaštita djece na internetu	31
7. Zaključak.....	36
8. Literatura:.....	37
SAŽETAK.....	42

1. Uvod

Masovni mediji u 21. stoljeću omogućili su nam osjećaj veće pripadnosti svijetu koji nas okružuje, smanjujući brzinu putovanja vijesti i dajući nam potpuniju informaciju o događajima koji nas zanimaju. Televizija i radio neizostavni su dio gotovo svakog kućanstva, preko kojih još uvijek dolazimo do važnih vijesti. Uvođenjem interneta u kućanstva ta mogućnost postala je još jednostavnijom. S razvitkom tehnologija poput mobilnih aplikacija i prijenosnih računala, uz pomoću kojih se možemo spojiti na internet bez obzira na kojem se mjestu nalazili, popularnost interneta polako je počela nadilaziti popularnost drugih medija. Brojne kompanije shvatile su kako mogu puno lakše približiti svoje proizvode i usluge krajnjem kupcu koji do željenih proizvoda dolazi putem interneta. O popularnosti interneta govori i činjenica da je dobna granica njegovih korisnika sve niža, a sadržaja koji je namijenjen mlađim korisnicima sve je više. Također, sve je veći broj ljudi iz nerazvijenih i siromašnih zemalja počeo sudjelovati na društvenim mrežama i dijeliti svoja mišljenja s ljudima na drugim stranama svijeta koji su aktivni u virtualnom svijetu, s namjerom da se bore protiv zakona koji im onemogućavaju slobodno kretanje i pristup informacijama.

Internet je s vremenom i suprotno početnoj ideji postao plodno tlo za potencijalno opasne aktivnosti. Kako bi se zaštitile od napada, države su razvile programe koji im omogućavaju cenzuriranje interneta s jedne te kontroliranje i praćenje svih građana koji sudjeluju na tim stranicama s druge strane. Pojedinci i privatna poduzeća isto se mogu poslužiti tehnikama ograničavanja pristupa za postizanje radne učinkovitosti te vlastite sigurnosti.

Cilj je ovog rada objasniti, na koje se sve načine provodi ograničavanje pristupa informacijama na internetu, kojeg je intenziteta te na koje se načine pojedinac može zaštititi u slučaju da je njegova sigurnost i pravo na slobodan pristup informacija bude dovedeno u pitanje.

2. Važnost slobodnog pristupa informacijama na internetu

Budući da pruža iznimno puno mogućnosti, razvoj interneta jedno je od najvažnijih ljudskih postignuća. Nedavno je istraživanje pokazalo da preko 295 milijuna stanovnika u 20 zemalja s razvijenom ekonomijom ima internetski priključak¹. Takav podatak ne iznenađuje s obzirom da internet omogućava brzu i laku razmjenu informacija te se tako stvara osjećaj sigurnosti i veće povezanosti pojedinca s drugim ljudima, kao i osjećaja aktivnijeg sudjelovanja na globalnom planu.

Popularnost interneta kao medija koji sadrži informacije iz svih područja, od zabave do aktualnih vijesti i edukacije, može se pripisati tome što je nastao kao alternativa ostalim medijima poput televizije i radija, koji su bili pod utjecajem i kontrolom velikih kompanija i njihovih infrastruktura.² Međutim, nitko nije mogao predvidjeti negativnu stranu interneta koja pojedinca navode na krivi zaključak o stvarnom stanju u svijetu. Naime, pojedine informacije koje se objavljuju na internetu mogu biti štetne za pojedince, što pokazuje velik broj mrežnih stranica s pornografskim sadržajima, kao i onima koji potiču nasilje bilo kojeg oblika.

Pokazalo se da internet ima velik utjecaj na ponašanje i stavove ljudi³, pa su vlasti tek s učestalom pojavom negativnih aspekata interneta krenule formirati zakonska ograničenja, kako bi se opasnost od takvih sadržaja na mrežnim stranicama svela na minimum. Takva ograničenja u nekim slučajevima kose se s pravom pojedinca na slobodan pristup informacijama. To pravo izvodi se iz temeljnog ljudskog prava na slobodu izražavanja.⁴

Sve demokratski uređene države uglavnom imaju zakone po kojima je građanima osigurano to pravo, no kako je potreba za nesmetanim kretanjem pojedinca na internetu često u sukobu s ekonomskim, sigurnosnim i političkim potrebama država, u tom slučaju koriste se različite mjere⁵ za sprječavanje slobodnog pristupa informacija građanima na internetu te se mora posvetiti posebna pozornost traženju granice koja bi pomirila sigurnosne aspekte države s jedne, i slobodu pojedinca da koristi internet, s druge strane.

¹Bubaš, G., Kermek, D. Being connected to the Internet: user's perceptions of privacy and security, Journal of Information and Organizational sciences, Vol. 24 No. 1, 2000. URL:

http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=116852 Str. 2.

² Basrak, B. Internet kao prostor slobodne društvene komunikacije, Čemu, Vol. VIII No. 16/17, 2009. URL:

http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=92385 Str. 8.

³Ružić, N. Zakonska ograničenja ili sloboda izražavanja na Internetu?, Medianali, Vol. 2 No. 4, 2008. URL:

http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=61753 Str. 5

⁴Horvat, A., Živković, D. Knjižnice i autorsko pravo, prvo elektroničko izdanje (prema tiskanom izdanju iz 2009.), verzija 1.3. Zagreb: Hrvatska Sveučilišna Naklada, 2013. Str. 11

⁵Basrak, B., Internet kao prostor slobodne društvene komunikacije, Čemu, Vol. VIII No. 16/17, 2009. URL:

http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=92385 Str. 11 – 12.

2.1. Društveni aspekt slobodnog pristupa informacijama na internetu

Kako bi se poštovali zakoni koji brane pristup određenim stranicama na internetu, potrebno je upoznati javnost s njihovim sadržajem, a najjednostavniji način prenošenja informacija građanima je putem masovnih medija, kao što su televizija, radio, novine ili internet. Neke države, poput Sjedinjenih Američkih Država ili Kine, svoju kontrolu nad masovnim medijima provode suptilno, postajući većinski vlasnici⁶ medijskih kuća za koje ustanove da imaju najveću popularnost kod potrošača.

Miroslav Tuđman zaključuje kako "...primarna funkcija javnog znanja nije prezentacija istinitog i objektivnog znanja. Njihova je funkcija osigurati kontrolu i nadzor ukupnoga društvenoga znanja te dominaciju informacijskih vladajućih elita."⁷ Pojednostavljeno, to znači da građani dobivaju uglavnom samo one informacije za koje vlada ili pojedinci na vlasti žele plasirati u javnost. Originalna poruka informacije je izmijenjena u skladu s ciljevima državnog vrha. Ukoliko nezavisne novinske agencije i ostale medijske ustanove pokušaju diskriminirati ili razotkriti takve postupke manipulacije, vrlo teško će steći povjerenje društva, s obzirom na njihovu slabu zastupljenost na tržištu.

Međutim, zahvaljujući sve većem broju informatički pismenih građana koji su svakodnevno prisutni na globalnoj sceni, uvidjelo se da za kontroliranje ponašanja građana nisu više dovoljni samo zakoni i kontrola televizije, novina i radija. Pojavila se i potreba za kontrolom interneta, a to znači uklanjanje ili blokiranje stranica koje se smatraju neprihvatljivima za sigurnost države i njezinih građana. U tom pogledu postoje dva problema s kojima se država suočava, koja otežavaju odluku da se korisniku onemogućí pristup određenoj mrežnoj stranici.

Naime, iako blokiranje lokalnih internet adresa onemogućava korisniku dolazak do informacija, to ne znači da uz znanje stranih jezika tu željenu informaciju ne može dobiti na stranicama neke druge zemlje. Na primjer, ako se neka informacija ne nalazi na tražilici Google.hr, ne znači da te iste informacije nema na Google.de ili Google.com.

Drugi, još važniji problem jest taj da je internet postao mnogo više od samo skupa informativnih stranica iz raznih zemalja. Umjesto toga, postao je i neprocjenjivo koristan alat za obavljanje svakodnevnih poslova. Na primjer, postao je jedan od glavnog izvora oglašavanja i prodaje. Do stvari koje su inače bile nedostupne široj populaciji sada se može doći uz samo nekoliko klikova mišem. Ovo je posebno korisno ljudima s težim fizičkim oštećenjima, koji nisu u mogućnosti samostalno se kretati i obavljati svakodnevne poslove poput slanja pošte ili kupnje namirnica. Nadalje, birokratski postupci

⁶ Maxwell, J. Mreža moći, Zagreb: Teledisk, 2010. Str. 32.

⁷Tuđman, M. Informacijsko ratište i informacijska znanost. Zagreb: Hrvatska Sveučilišna Naklada, 2008. Str. 88.

poput plaćanja računa, ispunjavanja poreznih formulara te naručivanja na preglede kod liječnika bez dugih čekanja u ambulantama zahvaljujući internetu svedeni su, u većini razvijenih zemalja, na najmanju moguću mjeru.

Onemogućen pristup stranicama za koje se smatra da zbog svog sadržaja nisu prikladne također bi znatno otežalo osjećaj povezanosti sa svijetom osobama koje pate od emocionalnih, psihičkih ili fizičkih poteškoća, kojima je internet jedan od načina na koji se mogu informirati te prenijeti svoje ideje, misli i osjećaje. Na primjer, jedan od načina nošenja sa problemima je sudjelovanje na specijaliziranim forumima, poput onih o borbi protiv bulimije i anoreksije, gdje uz vizualna sredstva osoba prenosi svoja iskustva i osjećaje.

Problem je u tome što većina mrežnih stranica na kojima se objavljuju sadržaji imaju određena pravila koja korisnik stranice mora poštivati, ukoliko želi objavljevati informacije na toj stranici. Radi se o uredbi poznatijoj kao pravila korištenja (Terms of Service Agreement), u kojima je određeno pod kojim uvjetima korisnik može objavljevati sadržaje na internetu, te koji se sadržaji, bilo pismeni, vizualni ili auditivni, mogu nalaziti na stranici bez bojazni da će biti uklonjeni.

Ukoliko korisnik objavi fotografiju ili drugi sadržaj za koju administrator stranice ili drugi posjetitelji te stranice ustvrde da vrijeđa, omalovažava ili ugrožava dostojanstvo ili sigurnost drugih osoba, sadržaj će obično biti vrlo brzo uklonjen sa stranice. Takva se odluka često pravda zaštitom djece na internetu, no, što ako sadržaj samo naizgled podsjeća na nešto negativno ili uvredljivo, ali ustvari ima mnogo dublju, socijalnu ili osobnu poruku?

Primjerice, netko tko je prebolio tešku bolest nakon koje mu je ostao fizički ožiljak ima potrebu podijeliti s ostalim korisnicima svoj proces ozdravljenja te se koristi vizualnim primjerom radi boljeg razumijevanja koraka ozdravljenja. Netko tko prolazi kroz istu bolest može pronaći utjehu i nadu u ozdravljenje te će pozitivno reagirati na slike. Na taj način može se i unaprijed pripremiti na neizbježne fizičke promjene.

No, ponekad je vrlo teško povući granicu između nedozvoljenog sadržaja i sadržaja koji može koristiti drugim ljudima u svrhu potpore i obavještavanja. Ukoliko dođe do uklanjanja sporne fotografije za koju se smatra da krši prava pojedinaca na slobodno izražavanje stavova, korisnik stranice može uputiti žalbu vlasniku i/ili administratoru mrežnog mjesta, koji onda razmatra razloge i kontekst objavljivanja fotografije.

2.2. Kulturološki aspekt slobodnog pristupa informacijama na internetu

Ne smije se zanemariti niti kulturološki aspekt interneta. Zakonom je osigurano svakoj osobi pravo na usavršavanje znanja i ispunjavanje potrebe za sudjelovanje u kulturnim sadržajima, a vrlo često takvi sadržaji koji su prije bili nedostupni pojedincu sada se mogu naći na internetu. U ovom kontekstu može se govoriti o snimkama kazališnih predstava ili filmovima koji se besplatno objavljuju na internetu kako bi ih pogledao što veći broj ljudi. Međutim, tu dolazi do povrede autorskih prava.

Autorsko pravo je skup ovlasti⁸ prema kojima autor djela jedini ima pravo svoj rad prenijeti na drugu osobu, tj. ima pravo ugovorom osigurati i odobriti korištenje svog rada drugim osobama. Ukoliko se utvrdi da je došlo do povrede autorskih prava, autor ili organizacija koja ga zastupa može pokrenuti novčane ili druge sankcije, u svrhu zaštite tog prava. Najbolji je primjer toga Youtube, koji se svojedobno našao u nezgodnoj poziciji zbog filmova koje su korisnici postavljali na njihovu stranicu, a za koje nisu imali autorska prava.

Osobe iz filmske i glazbene produkcije zaprijetile su podizanjem sudske tužbe, smatrajući kako zaslužuju biti plaćeni za svoj rad, troškove organizacije i promocije CD-a i filmova.⁹ U nastojanju da spriječi masovne tužbe, pogotovo jer je cijela koncepcija YouTubea bila nova, osnivači su odlučili potpuno povući sve filmove i glazbu za koje se utvrdilo da imaju važeća autorska prava. To je rezultiralo gotovo potpunim bojkotom YouTubea od strane korisnika, ali i brojnim protestima protiv visokih cijena nosača zvuka.

Budući da je gledanost glazbenih spotova bila velika, neki su glazbenici odlučili su se na inače nezamisliv, no marketinški vrlo isplativ potez. Sami su počeli objavljivati svoje radove na Youtube potpuno besplatno te su se na taj način približili svojim korisnicima. Uvidjevši popularnost ovakve odluke, filmske kompanije također su dale suglasnost za besplatno gledanje (većine) filmova koji su već prije objavljeni, uz obaveznu napomenu da posjeduju sva kreativna prava pojedinog filma, što mora biti jasno označeno u opisu videa. Filmska kompanija koja prednjači u broju potpuno besplatnih filmova je svakako kompanija Mosfilm koja se bavi izdavanjem filmova, sa sjedištem u Moskvi, koja je objavila preko stotinjak potpuno besplatnih filmova ruskog govornog područja, od crno-bijelih do najnovijih¹⁰.

⁸Horvat, A., Živković, D. Knjižnice i autorsko pravo, prvo elektroničko izdanje (prema tiskanom izdanju iz 2009.), verzija 1.3. Zagreb: Hrvatska Sveučilišna Naklada, 2013. Str. 31.

⁹Broache A. *Viacom sues Google over YouTube clips*. CNET 2007. URL: http://news.cnet.com/Viacom-sues-Google-over-YouTube-clips/2100-1030_3-6166668.html, (7.4.2014)

¹⁰Mosfilm uploads classics to Youtube, The Moscow Times 2011. URL:

No dok su filmske i glazbene produkcijske kompanije spremne na kompromise, tj. omogućavanje da se dio njihovih filmova objavi na internetu uz napomenu da se radi o autorskom dijelu, što se tiče knjiga tu je situacija ipak nešto drugačija, prvenstveno zbog politike izdavačkih kuća i čvrsto formiranih zakona koji osiguravaju autorsko pravo svim osobama koje su bile uključene u proces stvaranja djela. Uz autore djela u izvornom obliku pravo na naknadu mogu imati i prevoditelji, ilustratori, izvođači, prerađivači, skladatelji, autori fotografija, a u nekim zemljama i nakladnici¹¹.

Kako bi se zaštitio interes svih koji su uključeni u proces izdavanja knjige, od autora koji ju je napisao do nakladnika koji ju je odlučio izdati, svaka zemlja donosi svoju regulativu koja, između ostalog, točno opisuje što je to autorsko pravo, koliko ono traje te kakve su sankcije ukoliko dođe do povrede tih prava. Problem nastaje zbog želje pojedinaca da im se omogući besplatan pristup autorskom dijelu, u ovom slučaju knjigama, u svrhu edukacije. Razvitak interneta u tom smislu značajno je olakšao razmjenu knjiga postupkom digitalizacije, tj. kopiranjem ili skeniranjem dijelova knjige ili cijelih knjiga, u svrhu dijeljena njezinog sadržaja s drugima.

Ta želja za besplatnim pristupom knjiga do kojih pojedinac inače ne može doći rezultirala je neprofitnom organizacijom Project Gutenberg¹² koja se sastoji od timova ljudi, koji su posvetili svoje vrijeme i znanja kako bi na svim jezicima omogućili dostupnost velike količine knjiga. To je mrežno mjesto koje iz mjeseca u mjesec širi svoju bazu knjiga koje stoje na raspolaganju u različitim elektroničkim oblicima, poput e-pub, Kindle i sl. Project Gutenberg financira se putem donacija te zahvaljujući volonterima koji prevode knjige iz zaista različitih područja, od religije, dječjih knjiga, vrtlarstva, pa sve do Vergilijeve "Eneide" te prijevoda i prijepisa izdanja koje su nekoć bila zabranjena, poput Joyceova "Ulysses-a".

S obzirom na ranije spomenuta autorska prava, ovdje se javlja pitanje koliko je zakonito digitaliziranje knjiga koje se smatraju klasicima. Project Gutenberg osigurao se od tužbe za autorska prava, navodeći na glavnoj stranici kako su sve knjige koje se nalaze u njihovoj digitalnoj knjižnici besplatne na američkom tržištu jer su na njih istekla autorska prava. Dodatno napominju kako, u slučaju da autorska prava na pojedinu knjigu još uvijek vrijede u drugim državama, nije preporučljivo takvu knjigu slati dalje ili je preuzeti u elektroničkom obliku.

Na stranicama Projecta Gutenberg trenutno (2014.) se nalazi preko 450.000 besplatnih knjiga svih

http://www.themoscowtimes.com/arts_n_ideas/article/mosfilm-uploads-classics-to-youtube/436173.html, (7.5.2014)

¹¹ Horvat A., Živković D, Knjižnice i autorsko pravo, prvo elektroničko izdanje (prema tiskanom izdanju iz 2009), verzija 1.3. Hrvatska Sveučilišna Naklada, 2013. Str. 12.

¹²Project Gutenberg, 2014. URL:http://www.gutenberg.org/wiki/Main_Page, (5.5.2014.)

žanrova i područja, a ljudi koji su zadovoljni njihovim aktivnostima svakodnevno doniraju sredstva za daljnji nastavak održavanja stranice i proširenja baze knjiga, te koriste sadržaje te stranice u svrhu edukacije i zabave, na što po zakonima demokratski uređenih država imaju pravo. Zbog toga se opet postavlja pitanje do koje granice je moguće braniti pojedincu pristup određenoj temi na internetu te kako utvrditi u kojem dijelu su prava pojedinca ugrožena ili povrijeđena.

Jedna od organizacija koja nastoji pomiriti želju pojedinca da dođe do knjiga koje ga zanimaju s jedne, te očuvanje autorskih prava s druge strane, je međunarodna federacija knjižničarskih udruga, IFLA¹³ (International Federation of Library Associations). IFLA se zalaže za promociju vrhunske kvalitete usluga u knjižnicama, čija je glavna zadaća svakom korisniku omogućiti neometan pristup građi koja služi u svrhu edukacije, informiranja i zabave. Članovi IFLA-e iz različitih zemalja prepoznali su želje pojedinaca za digitalnim pristupom knjiga, te su počeli raditi na projektu za digitaliziranje sadržaja koji se već nalazi u knjižnicama (Digital Content Programme)¹⁴. Naime, s obzirom na mogućnosti koje pruža internet kada je riječ o knjigama, IFLA –ino je područje interesa očuvanje slobodnog protoka informacija diljem svijeta, kako bi osigurali da će pojedinac biti u mogućnosti doći do informacije koja ga zanima.

Budući da knjižnice imaju mogućnost digitalno obraditi knjigu koja je dostupna svakom članu knjižnice u elektronskom obliku, i na taj se način čuva autorska prava pisaca čije su knjige ugovorom ovlaštene da se mogu posuđivati. Također, ovim načinom pokušala bi se umanjiti šteta koja nastaje kada se knjige umnožavaju i postavljaju na internet bez autorovog pristanka. U tom smislu IFLA se zalaže za kooperaciju¹⁵ vlasti, pojedinaca, akademskih zajednica i kompanija, kako bi se takve mogućnosti osigurale, s obzirom da autorska prava pojedinaca omogućavaju napredak zajednice kao cjeline.

¹³More about IFLA. IFLA. 2013. URL: <http://www.ifla.org/about/more> (11.6.2014.)

¹⁴Key Initiative 1 : Digital Content Programme. IFLA. 2014. URL: <http://www.ifla.org/node/8474> (11.6.2014.)

¹⁵The IFLA Position on Internet Governance. IFLA. 2013. URL: <http://www.ifla.org/node/7515> (11.6.2014.)

2.3. Slobodni pristup informacijama na internetu u Hrvatskoj

Hrvatska se smatra jednom od najliberalnijih država po pitanju omogućavanja gotovo nesmetanog pristupa internetu svojim građanima. Svaki građanin Republike Hrvatske ima temeljno pravo pretraživanja i bavljenja svojim aktivnostima i poslovnim djelatnostima putem interneta.¹⁶ To pravo zagantirano je i Ustavom Republike Hrvatske, u kojem se navodi da “sloboda izražavanja misli obuhvaća osobito slobodu tiska i drugih sredstava priopćavanja, slobodu govora i javnog nastupa i slobodno osnivanje svih ustanova javnog priopćavanja. Zabranjuje se cenzura. Novinari imaju pravo na slobodu izvještavanja i pristupa informaciji.”¹⁷ To konkretno znači da svatko u Hrvatskoj može sudjelovati u kreiranju vijesti na internetu, razmjeni informacija te razvijanju i obavljanju svog posla putem interneta, dok god se time ne narušavaju prava drugih pojedinaca ili zakona koji su važeći u Republici Hrvatskoj.

Nadležno tijelo koje korisniku daje pravo korištenja domene u Hrvatskoj je Hrvatska Akademska i Istraživačka Mreža, CARNet (Croatian Academic and Research Network). CARNet je osnovan 1991. godine na inicijativu Ministarstva znanosti i tehnologije, te je u to vrijeme bio jedini pružatelj internetskih usluga (Internet Service Provider – ISP) u Hrvatskoj. Nadalje, 1993. godine CARNet postaje ovlašten administrator nad vršnom .hr domenom.¹⁸

Iako CARNet redovito provjerava mrežne stranice u svojoj nadležnosti, korisnici također imaju mogućnost prijaviti određenu stranicu CARNetovoj službi za rješavanje sigurnosnih incidenata (Abuse sužbi). Obično se stranice prijavljuju zbog kršenja autorskih prava ili *spamova*. Korisnik domene može prijaviti vlastitu stranicu ukoliko posumnja da je došlo do provale ili pokušaja neovlaštenog ulaska na administratorski dio stranice, sumnje na virus itd. Mrežna stranica tada se provjerava i utvrđuje se ima li osnove za njezino gašenje. Ako se utvrdi da je došlo do ugrožavanja ili povrede prava pojedinca te zloporabe slobode korištenja interneta, CARNet ima pravnu obavezu ugasiti domenu korisnika.

Ukoliko se ustanovi da je osoba počinila teže kazneno djelo putem interneta, prema članku 75. stavku 1. Kaznenog Zakona Republike Hrvatske sud će izreći počinitelju sigurnosnu mjeru¹⁹ zabrane pristupa internetu u trajanju od šest mjeseci do dvije godine, ukoliko postoji opasnost od ponovnog počinjenja

¹⁶ Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa. Pravilnik o ustrojstvu i upravljanju vršnom nacionalnom internetskom domenom, opće odredbe, čl. 6. // Narodne Novine. 998, 38/2010. URL: <http://narodne-novine.nn.hr/default.aspx>. (5.6.2014.)

¹⁷ Ustav Republike Hrvatske, čl. 28, URL: file:///tmp/USTAV_REPUBLIKE_HRVATSKE.htm (5.6.2014.)

¹⁸ Povijest CARNeta, CARNet, 2013. URL: http://www.carnet.hr/o_carnetu/o_nama/povijest_carneta (11.6.2014.)

¹⁹ Josipović, I. Kazneni Zakon Republike Hrvatske. // Narodne Novine. 2498, 125/2011. URL: <http://narodne-novine.nn.hr/default.aspx> (25.5.2014.)

kaznenog djela. Također, prema članku 75. stavku 4. istog zakona “sud će o pravomoćno izrečenoj mjeri obavijestiti regulatorno tijelo nadležno za elektroničke komunikacije koje će osigurati njezino provođenje.” To regulatorno tijelo je Hrvatska agencija za poštu i elektroničke komunikacije, skraćeno HAKOM.

Međutim, Kazneni Zakon previdio je mogućnost krivotvorenja²⁰ podataka optuženog, često pomoću članova obitelji koji se bez zadržke mogu koristiti internetom u njegovoj prisutnosti ili spajanjem na tuđu nezaštićenu internetsku mrežu te na taj način omogućiti optuženom nesmetan pristup internetu. Dodatan je problem što Hrvatska agencija za poštu i elektroničke komunikacije nema odgovarajuće resurse potrebne za redovito kontroliranje svih institucija koje su obaviještene o kaznenom prekršaju optuženog.²¹

²⁰Cvitanović, L. Glavić, I.: Uz problematiku sigurnosne mjere zabrane pristupa internetu, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Vol. 19, No.2, 2012. URL: [http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=163407,\(7.5.2014\)str. 9](http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=163407,(7.5.2014)str. 9).

²¹Cvitanović, L.; Glavić, I.: Uz problematiku sigurnosne mjere zabrane pristupa internetu, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Vol. 19 No.2, 2012. URL: [http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=163407,\(7.5.2014\)str. 9](http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=163407,(7.5.2014)str. 9).

3. Cenzura kao ograničavanje slobodnog pristupa informacijama na internetu

Internet je postao mjesto na kojem se svakodnevno objavljuju informacije vezane za doslovno sva područja života. Svakodnevno se stvara tisuće novih mrežnih stranica, objavljuju se i osvježavaju novostima već postojeće stranice, otvaraju se forumi, blogovi i različite interesne grupe koje razmjenjuju informacije o željenim sadržajima. Međutim, uz sadržaje od kojih svi mogu imati koristi, također postoje sadržaji koji nisu primjereni i mogu ugroziti moralne vrijednosti i/ili sigurnost korisnika. Stoga su vlasti diljem svijeta počele ulagati velika financijska sredstva u stvaranje kompjutorskih programa koji služe za praćenje, tj. monitoring prometa na internetu. Svrha tih programa je ustanoviti koja područja interesa ugrožavaju sigurnost pojedinca i države. Jednom kada se ustanove ta područja interesa, a tu se najčešće radi o mrežnim stranicama koje promiču nasilje, drogu i slične sadržaje, vlast se odlučuje ukloniti takvih mrežnih stranica.

Takav postupak, koji rezultira nemogućnošću pojedinca da dođe do informacije, zove se cenzura. Cenzura (lat. censura) je procjena ili službeni pregled tiska (novina, knjiga, kazališnih i filmskih komada i sl)²². Ona se može primjenjivati iz nekoliko razloga te se iz toga izvode četiri osnovne vrste cenzure. Prvi je razlog politički, kada se cenzurira sadržaj koji se protivi stavovima i interesima vladajućih. Sljedeći je razlog sigurnosni, gdje se cenzura provodi kako bi se spriječio dolazak do informacija koje bi mogle dovesti u opasnost sigurnost države, poput informacija o vojnim operacijama i sl. Cenzura internetskim alatima primjenjuje se zbog lakšeg nadzora nad komunikacijskim aktivnostima poput slanja elektronske pošte. Posljednja osnovna vrsta cenzure je društvena, najčešće s ciljem zaštite interesa pojedinih građana od sadržaja koji bi im mogli naštetiti.²³

Cenzura također može biti djelomična, odabrana ili potpuna. Odabranu cenzuru provode demokratske zemlje, poput zemalja članica Europske unije kada žele neki sadržaj onemogućiti određenoj grupi ljudi, na primjer pornografske stranice od djece, dok potpunu i djelomičnu cenzuru nalazimo u autokratski uređenim državama²⁴ poput Kine, Sjeverne Koreje, Egipta i sličnih zemalja, u kojima su ljudska prava gotovo potpuno zanemarena, gdje su sve vrste medija pod rigoroznom kontrolom države.

²² Klaić, B. Rječnik stranih riječi, Zagreb: Nakladni Zavod Matice Hrvatske, 1984. Str. 218.

²³ Hebrang Grgić, I. Cenzura : neizostavan čimbenik razvoja ljudske misli i društva // Tuđman, M. Aleksandru Stipčeviću s poštovanjem. Zagreb : Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta, 2008. Str. 135 – 166

²⁴ Hebrang Grgić, I. Cenzura : neizostavan čimbenik razvoja ljudske misli i društva // Tuđman, M. Aleksandru Stipčeviću s poštovanjem. Zagreb : Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta, 2008. Str. 135 – 166

3.1. Načini cenzure na internetu

U ovom poglavlju bit će više riječi o cenzuri kao jednom od načina ograničavanja slobode kretanja informacija na internetu pomoću pet tehničkih alata koji omogućavaju lakšu kontrolu sadržaja koji se na njemu objavljuju. Ti alati su filtriranje sadržaja, blokiranje sadržaja, blokiranje adrese mrežne stranice, blokada URL-a i produljeni napad na mrežnu stranicu.

3.1.1. Filtriranje sadržaja (Content Filtering)

Jedan od popularnijih načina oglašavanja na internetu, koji rezultira bolje pozicioniranom mrežnom stranicom na nekom pretraživaču, je korištenje optimizacije pretraživača (Search Engine Optimization)²⁵. Cilj optimizacije pretraživača je povećati promet i posjećenost mrežne stranice na nekoliko načina, a najvažniji je korištenjem ključnih riječi u tekstu mrežne stranice. To znači da se prilikom pisanja teksta biraju one riječi za koje se pretpostavlja da bi bile ključne riječi osobe koja pretražuje internet u potrazi za informacijom. Drugi je način filtriranja sadržaja postavljanje poveznica na mrežnu stranicu koje imaju veze s vlastitim sadržajem.²⁶

No ponekad se za određene ključne riječi ustanovi da su neprikladne za pojedinca, u tom se slučaju primjenjuje filtriranje sadržaja mrežne stranice (content filtering). Filtriranje sadržaja mogu se primjenjivati na mrežne stranice, kao i na elektronsku poštu, zbog zaštite od neželjenih sadržaja (eng. spam). Uz pomoć programa koji omogućavaju filtriranje, odabiru se riječi koje se želi udaljiti sa pretraživača. Na primjer, u osnovnoj školi filtriraju se, dakle zabranjuju, riječi seks ili droga, u kojem slučaju sve mrežne stranice s tim riječima učenici ne mogu naći dok pretražuju internet²⁷.

3.1.2. Blokiranje sadržaja (Content Blocking)

Iako blokiranje sadržaja ima istu namjenu kao i filtriranje sadržaja, postoji jedna velika razlika između njih, a to je način na koji se neželjeni sadržaj uklanja. U slučaju blokiranja sadržaja, kako bi se spriječilo da se stranice neželjenog sadržaja ne pojavljuju kao rezultati pretrage, Internet Protokol adresa na kojoj se mrežna stranica nalazi (IP adresa) stavlja se na tzv. crnu listu softvera za zaštitu od

²⁵Tech terms. SEO.2014. URL: <http://www.techterms.com/definition/seo>, (10.6.2014.)

²⁶IT-Media. Što je SEO. URL: <http://it-medija.com/seo-vodic/sto-seo/> (10.6.2014.)

²⁷Rouse, M. Content filtering (information filtering). Tech Target. 2011. URL: <http://searchsecurity.techtarget.com/definition/content-filtering> (10.6.2014.)

neželjenih stranica.²⁸ IP adresa označava adresu mrežne stranice na internetu. Crne liste mogu se kreirati ručno ili automatski i najčešće su dostupne samo administratorima konkretnog softvera koji svoj proizvod prodaju javnim ustanovama poput knjižnica, škola i dr. Treba imati na umu da to što je stranica blokirana putem softvera na jednom računalu, ne znači da je osobe na drugim računalima ne mogu naći.

Za potpuno blokiranje stranice (site blocking) cenzor mora imati kontrolu nad svim računalima, što je u pravilu vrlo teško, posebno zbog postojanja stranica poput Freeneta²⁹. Freenet je besplatan, decentraliziran softver koji omogućava korisniku slobodno sudjelovanje na forumima, dijeljenje i preuzimanje datoteka na Freenetovim stranicama, bez straha od cenzure.

Ipak, specifična je uloga Freeneta dijeljenje svih vijesti iz dijelova svijeta koji su pod oštrim režimom, poput Kine, Irana, Egipta i drugih zemalja u kojima vlast radi sve da se istina o političkim odlukama i neredima u zemlji ne dijele s javnosti. Prema zadnjim procjenama Freenet ima preko 2 milijuna korisnika, a za očekivati je da će ta brojka nastaviti rasti, s obzirom na njihovu tvrdnju kako je gotovo nemoguće otkriti identitet osobe, čak i u tim zemljama gdje je globalni internet zabranjen.

U nekim slučajevima vlasti mogu kradomice blokirati određeni sadržaj na globalnoj razini tako što navedu javnost da misli kako nema cenzure, posebno ako se stranice nalaze na mjestu za zajedničko dijeljenje (shared hosting server).

U tom se slučaju blokira glavni poslužitelj, a u skladu s tim sve stranice koje se nalaze na hostu bit će blokirane. To se postiže pojavljivanjem lažne poruke ("Not found" error) svaki puta kada se pokuša pristupiti blokiranom sadržaju. Javnost je na taj način uvjerenjena da je došlo do ozbiljnije tehničke poteškoće u administratorskom dijelu stranice.

3.1.3. Blokada IP adresa

Postoje razni razlozi zbog kojih se netko odlučuje na blokiranje IP adrese. Na primjer, na globalnoj razini države mogu blokirati IP adrese u slučaju da se bliže izbori, pa su u tom slučaju najčešće blokirane stranice koje se bave anti-propagandom, tj. koje zagovaraju potpuni bojkot izbora ili glasanje za drugu političku opciju.

IP adrese mogu blokirati i pojedine stranice čija je primarna dužnost informiranje drugih osoba o

²⁸Jansenn, C. Definition – what does IP Address Blocking mean. Techopedia. 2010. URL: <http://www.techopedia.com/definition/3991/ip-address-blocking>, (7.5.2014.)

²⁹Free Net Project. Free Net. 2014. URL: <https://freenetproject.org/whatis.html>, (7.5.2014.)

raznim kulturnim, društvenim, socijalnim, političkim i ostalim vijestima, poput Wikipedije. Naime, politika je Wikipedije da omogućava pojedincima izmjenu teksta nekog članka, bez obzira što ga osoba nije pisala, ali smatra da su informacije u tom članku nepotpune, manipulativne ili na bilo koji način uvredljive za javnost.

S druge strane, ovakva mogućnost slobodnog sudjelovanja u kreiranju članaka potencijalno otvara mnogo prostora za manipulaciju informacijama koje se smatraju nepodobnima, što ide na ruku cenzoru, dok god netko ne primijeti nepravilnosti i odluči ih prijaviti administratorima stranice, koji onda okupe skupinu nezavisnih ljudi u svrhu donošenja odluke da li je zaista postojala osnova za prijavu članka. S obzirom da je internet, nažalost, postao mjesto na kojem se plasiraju i informacije koje su neprovjerene, u nekim je slučajevima vrlo teško utvrditi tko je u takvim situacijama u pravu, a tko je samo provokator.

Kako bi se obranila od takvih situacija, Wikipedija je donijela odluku prema kojoj se IP adresa osobe koja je doprinosila članku, jasno pod pretpostavkom da se utvrdilo kako je osoba to činila iz nečasnih razloga, permanentno blokira. To je takozvana “doživotna kazna”(life banishment), po kojoj osoba na toj IP adresi više nikada ne može objavljivati ili uređivati članke na Wikipediji³⁰.

3.1.4. URL filtriranje

URL označava mjesto na kojem se nalazi određeni sadržaj. Pod filtriranjem URL-a podrazumijeva se pretraživanje određenih riječi koje se žele cenzurirati, bez obzira na kojoj se stranici nalaze, tj. bez obzira na domenu. Takvim načinom cenzure uklanjaju se rezultati pretrage, a stranice nisu vidljive, iako realno postoje.

To se najbolje može objasniti na primjeru velikih portala i mrežnih pretraživača, koji mogu izuzeti stranice koje bi inače uključili u pretragu. Posljedica je stranica nevidljiva korisnicima koji ne znaju gdje ju mogu naći. Primjerice, Google.fr i Google.de blokirali su URL adrese neonacističkih stranica, u skladu s njihovim državnim zakonima. To znači da se onaj kojeg interesiraju neonacističke teme mora koristiti drugim pretraživačima kako bi ih našao.

³⁰ Brosseau E., Marzouki M., Meadel C. : Governance, regulations and powers on the Internet. 1.izd. Ujedinjeno Kraljevstvo : Cambridge University Press, 2012. Str. 224.

3.1.5. Distributed Denial of Service

Kao posljednji od značajnijih primjera tehničke cenzure često se navodi računalni napad DDoS (Distributed Denial of Service). To je produljeni napad na mrežnu stranicu koji pojedincu potpuno onemogućava da joj pristupi. To znači da će svatko tko se pokušava spojiti na tu mrežnu dobiti obavijest da stranica nije dostupna.

DDoS cyber-napad funkcionira po principu lažnih posjetitelja stranice. Popularne stranice mogu bez problema svakodnevno prihvatiti nekoliko milijuna posjetitelja u isto vrijeme pa su i puno otpornije na cyber-napade, no stranicama koje nisu dovoljno posjećene i mnogo manji broj lažnih posjetitelja može potpuno blokirati stranicu na neodređeno vrijeme, tj. dok se ne pronađe način da se napad zaustavi.

Ono što DDoS čini gotovo savršenim cyber-napadom jest činjenica da se hakeri koji ga koriste vrlo teško mogu identificirati, s obzirom na to da se napad događa simultano na desecima računala, tako da je pravu IP adresu originalnog pošiljaoca tog virusnog programa jako teško otkriti. On je poznatiji pod imenom malware, tj. zlonamjerna softver (malicious software), te ga gotovo uopće nije moguće identificirati. U prilog tome koliko je lako pokrenuti takav cyber-napad ide i činjenica da se softver koji omogućuje takvu cenzuru može naći na Ebayu.³¹

Važno je napomenuti da države poput Rusije i Kine gotovo redovito koriste usluge hakera koji blokiraju željene internet stranice te na taj način, iako se zna tko je počinitelj, on neće biti uhićen i procesuiran dokle god je to u interesu države.³²

³¹ Morozov E. The net delusion : how not to liberate the world, 1. izd., Ujedinjeno Kraljevstvo : Allen Lane, 2011. Str. 107.

³² Borogan, I. Soldatov, A. The Kremlin and the hackers : partners in crime? Open Democracy Net. 2012. URL: <http://www.opendemocracy.net/od-russia/irina-borogan-andrei-soldatov/kremlin-and-hackers-partners-in-crime> (10. 6. 2014.)

3.2. Pregled cenzure interneta s državnog aspekta

Općenito, cenzura se na internetu provodi iz istih razloga kao i cenzura ostalih masovnih medija, poput televizije, radija, novina itd., radi lakše kontrole informacija koje dolaze do krajnjih korisnika. Postoji nekoliko razloga zbog kojih se države odlučuju na cenzuru interneta, u manjoj ili većoj mjeri. Glavni je razlog u većini slučajeva je pitanje nacionalne sigurnosti.

3.2.1. Sjedinjene Američke Države

Za početak treba spomenuti primjer Sjedinjenih Američkih Država koje, iako svojim građanima omogućavaju prava na privatnost i slobodu izražavanja koja su zaštićena prvim amandmanom, u to pravo zadiru različitim tehnikama cenzure koje prolaze gotovo neprimjetno.

Iako Sjedinjene Američke Države od samih početaka imaju prilično razvijen sustav zaštite od napada drugih zemalja, a razne državne agencije zadužene za sigurnost svih institucija neprekidno kontroliraju sve što se događa unutar zemlje, ništa ih nije moglo pripremiti na udarac koji je zadala al-Qaeda, rušenjem obiju zgrada Svjetskog Trgovačkog Centra.

Nakon 11. rujna 2001. znatno su postrožene sigurnosne mjere, kako bi se opasnost od novih sigurnosnih prijetnji svela na minimum, ako ne već potpuno iskorijenila.³³ Na primjer, nekoliko dana nakon napada, kada se predsjednik George W. Bush obratio javnosti, objavljujući kako je vrijeme da se krene u rat protiv terorizma, novinari, televizijski voditelji i fotografi, među kojima je i Susan Sontag, javno su protestirali protiv takvih mjera, tvrdeći kako je napad samo reakcija na prijašnje vojne akcije američke vojske u Iraku. Tada je razlog pokretanja vojne akcije bilo traženje skriveno atomskog oružja koje nikada nije nađeno.

Glasan je bio i televizijski voditelj Bill Maher koji je za vrijeme svoje emisije, nekoliko dana nakon 11. Rujna, Sjedinjene Američke Države nazvao kukavicama jer šalju krstareće projekte na ciljeve udaljene više od 3000 kilometara, misleći na američki raketni napad na BinLadenove logore u Afganistanu 1998. godine. Reakcija javnosti bila je burna. Oglašivači poput FedExa (veliki dobavljač za američku vojsku) zaprijetili su bojkotom ABC-u, američkoj televizijskoj kući, a isti primjer slijedile su i ostale televizijske kuće, koje su emisiju skinule s programa.

Rezultat takvih protesta rezultirao je prekidom emitiranja televizijske mreže koja je objavila intervju

³³ Zuchora-Walske, C. Internet censorship : protecting citizens or trampling freedom., Minneapolis : Twenty-First Century Books, 2010. Str. 53

dotičnog voditelja, a samo nekoliko dana nakon toga voditelj je bio smijenjen. Veći broj novinara koji su se bunili protiv Busheve administracije također su dobili otkaze te njihovi članci nisu mogli biti objavljeni niti u jednim od utjecajnijih novina. Očekivalo bi se da slučaj novinara koji je dobio otkaz zbog kritiziranja predsjednika postane glavna tema razgovora u SAD s obzirom da nacionalni mediji uvelike drže do vlastite slobode. Ali ne nakon 11. rujna. Nitko nije upozorio da se kročilo na skliski teren.³⁴

Ovo je očit primjer kada se masovni mediji cenzuriraju u svrhu političke i sigurnosne kontrole. Na taj je način, između ostaloga, George W. Bush dobio ogromnu podršku gotovo cijele nacije i time podršku za početak rata pod idejom da će se tako Sjedinjene Američke Države osigurati kako se napad poput onoga od 11. rujna više nikada ne bi ponovio. No napad na Svjetski trgovački centar rezultirao je i rigoroznim mjerama zaštite koje poprilično zadiru u privatnost građana. Tako se, na primjer, američke obavještajne agencije koriste pravom koje im omogućava tajno praćenje svih elektroničkih oblika komunikacije diljem svijeta, poznatiji kao nadzorni program odobren od strane predsjednika (President's Surveillance Programme) s ciljem presretanja razgovora između terorističkih organizacija bilo gdje u svijetu.

To znači da se određeni građani, za koje se procijeni da potiču takve akcije, prisluškuju bez obzira u kojoj zemlji se nalazili, a snimke svih razgovora, elektroničkih poruka i SMS poruka bile bi, bez njihova znanja, pohranjene u kompjutore obavještajnih agencija i analizirane od strane njihovih stručnjaka za sigurnost, koji bi imali potpuno pravo reagirati ako bi ustvrdili da postoje indicije nedozvoljenih akcija.

Obavještajne su agencije ipak u nekoliko navrata zakazale u osiguranju, a to pokazuje i slučaj Edwarda Snowdena za kojim je izdana međunarodna tjeeralica, a trenutno ima privremeni jednogodišnji azil u Moskvi. On je optužen za predaju povjerljivih informacija do kojih je došao radeći kao stručnjak za informacijsku tehnologiju u Nacionalnoj agenciji za sigurnost (NSA, National Security Agency).

U tisućama stranica dokumenata koje je predao novinarima našli su se podaci kako američke obavještajne agencije u suradnji s raznim europskim državama provode konstantno nadgledanje i prisluškivanje građana, putem njihovih telefona, osobnih računala i bankovnih računa.³⁵

Nakon što su te informacije izašle na vidjelo, jedino se manji postotak građana pobunio protiv takvog ponašanja, tvrdeći da se ozbiljno narušava njihovo pravo na privatnost. Tvrdili su da se nad njima vrši

³⁴ Scowen P, Crna knjiga Amerike : dobro i zlo. Zagreb : Izvori, 2003. Str. 18-21.

³⁵ Greenwald, G.; MacAskill, E. Obama orders US to draw up overseas target list for cyber-attacks. The Guardian. 2013. URL: <http://www.theguardian.com/world/2013/jun/07/obama-china-targets-cyber-overseas>, (6.6.2014.)

internetski kriminal, pod krinkom održavanja nacionalne sigurnosti.³⁶ Veliki broj njih, međutim, stao je u obranu NSA i CIA-e, tvrdeći kako bi radije bili pod neprekidnom prismotrom i bili prisluškivani nego se opet našli u situaciji poput one 11. rujna 2001. godine

Razlog takve pozitivne reakcije na grubo narušavanje prava i dostojanstva pojedinca, u ovom slučaju stalnog nadzora u svrhu analiziranja potencijalnih prijetnji, koje je zakonom o pravima građana zabranjeno može se naći u vrsti cenzure koja se naziva *izbjeljivanje* (engl. whitewashing).

Izbjeljivanje je jedan od blažih oblika cenzure kojim se najčešće pokušava osobu ili događaj prikazati u boljem svjetlu te prikriti ili izmijeniti stvarno stanje. Na primjer, nakon 11. rujna 2001. godine gotovo sve američke institucije, a posebno one koje su zadužene za praćenje i analiziranje javnog mišljenja, radile su na tome da putem novina i televizije prenose poruke podrške obiteljima stradalih vojnika te su pažljivo oblikovane i plasirane vijesti koje su služile kao potvrda da SAD polako, ali sigurno dobiva rat protiv terorizma³⁷.

S obzirom na razmjere katastrofe i osnovne potrebe svakog pojedinca za sigurnošću te uglavnom pozitivnog izvještavanja medija o uspjesima američke vojske u Afganistanu, bez obzira na to što je broj ranjenih i stradalih vojnika svakim danom sve više rastao, jednom kada je Snowden objavio da njihova vlada provodi nezakonite radnje narušavanja njihove privatnosti, javnost je to shvatila kao samo jedan od načina na koji se vodi računa o njihovoj sigurnosti.

Kao noviji dokaz koliko je jak nadzor nad medijima u SAD-u, kako nad tradicionalnim tako i internetskim, svjedoči nedavni otkaz Jill Abramson, izvršne urednice The New York Timesa, koja je provela tri godine na toj poziciji. Iako je u većoj mjeri uspjela postići vrlo dobre rezultate u skladu s politikom te novinske kuće, od povećanja tiraže do intrigantnih članaka koji su poticali na raspravu, našla se na meti upravo onih ljudi koji su je bili postavili na to mjesto.

Naime, prema pisanju Globusa³⁸, prekršila je nepisano pravilo u kojem stoji da se demokratska vlast mora štedjeti u kritiziranju, što je ona konstantno radila preispitujući Obaminu administraciju. Također, podržala je i Edwarda Snowdena, unatoč tome što mu je poništena putovnica, a američke vlasti traže njegovo izručenje zbog izlaženja u javnost s državnom tajnom.

³⁶ Težak, Đ. Internet: -poslije oduševljenja, Zagreb : Hrvatska Sveučilišna Naklada, 2010. Str. 28

³⁷ Scowen, P. Crna knjiga Amerike : dobro i zlo. Zagreb: Izvori, 2003. Str. 26

³⁸ Sabalić, I. Patrijarhalna čistka. // Nacionalni tjednik Globus 1224(2014), 41

3.2.2. Rusija

Rusija je dugo bila pod raznim rigoroznim režimima koji su omogućavali nesmetanu kontrolu televizije i radija. Naravno, situacija s internetom je ipak ponešto drugačija. Ulazak stranog kapitala i potreba za bržim povezivanjem sa svijetom, te prepoznavanje mogućnosti da se utjecaj Rusije na globalnom političkom i trgovačkom planu dodatno proširi, omogućilo je ruskoj vladi da utjecaj interneta okrene u svoju korist.

R. MacKinnon upozorava da ono što je prije bilo nezamislivo, na primjer da bi aktualni predsjednik Vladimir Putin sudjelovao u video-razgovoru sa svim građanima Rusije, sada je nezaobilazan dio u prenošenju političkih poruka. I ne samo to, i njegovi su prethodnici, poput bivšeg predsjednika Dmitryja Medvedeva, počeli otvarati Twitter i Youtube profile u nastojanju da se približe svojim građanima. Međutim, takva, naizgled otvorena, komunikacija sa svim građanima nije zamišljena iz čisto altruističnih razloga i brige za njihovu dobrobit.³⁹

Državni vrh s jedne strane uvjerava svoje građane da su slobodni objaviti bilo koji sadržaj i izražavati svoje mišljenje čak i ako se kosi sa stavovima vlade, a s druge strane pažljivo se kontrolira sve što se objavljuje na internetu te se pribjegava različitim metodama sankcioniranja prijestupa. U ovom slučaju na ruku im idu dvije olakotne okolnosti. Prva je činjenica da ruska ćirilica nije dovoljno zastupljena u svijetu, tako da ukoliko se i neki inkriminirajući sadržaj objavi na internetu, veliki broj ljudi ne bi razumio o čemu je riječ, a besplatni programi za prevođenje teksta na internetu vrlo su nepouzdana. To je samo po sebi oblik prirodne cenzure koja nije nametnuta od strane države, no može biti itekako korisna u namjeri vlade da kontrolira kompletan promet informacija. Druga je stvar činjenica da je još uvijek vrlo veliki broj stanovnika informatički nepismen, posebno na ruralnim područjima, tako da im sporne stranice nisu niti dostupne.

Svi koji to žele mogu slobodno objaviti svoje stajalište o političkom stanju u zemlji, mogu ismijavati i kritizirati predsjednika ili bilo koje utjecajne osobe iz javnog života i to sve naizgled bez ikakvih sankcija. Stranice i informacije koje objavljuju neće se cenzurirati na način da ih država blokira, niti će dobiti obavijest da je određena stranica neprihvatljivog sadržaja, već one ostaju na internetu dok god ih sam autor ne ugasi.⁴⁰ To, dakako, ne znači da nisu pod prismotrom agencija za sigurnost. Ruska cenzura djeluje na drugačiji način od jednostavnog gašenja neželjene stranice. Na rat protiv vlasti koji građani vode na internetu, obavještajne agencije i specijalna policija odgovorit će u realnom vremenu i

³⁹MacKinnon, R. *Consent of the networked : the struggle for Internet freedom*, New York : Basic Books, 2012. Str. 160.

⁴⁰MacKinnon, R. *Consent of the networked : the struggle for Internet freedom*, New York : Basic Books, 2012. Str. 156.

domaćem terenu; različitim ucjenama, pritiscima, prijetnjama, napadima posebno ako se radi o kritiziranju predsjednika, pohvalama njegovih protivnika, poziva na bojkot ili promjenu vlasti.⁴¹

Drugim riječima, ruska je vlada shvatila snagu koju pruža globalni internet te ga je, s ciljem da smanji opasnost od globalnog povezivanja protivnika, prilagodila svojim potrebama i ciljevima lakšeg kontroliranja svega što se događa u internet okruženju. To čini pomoću organizacije FSB (nasljednika KGB-a, ruske tajne službe). Umjesto jednog od najpopularnijih internetskih pretraživača, Googlea, uveden je video i blog portal Yandex, koji je dio Runeta.

Runet je napravljen s dva osnovna cilja. Omogućavanje jednostavnijeg pristupa internetu osobama koje ne razumiju engleski jezik, dajući im na taj način veći osjećaj sigurnosti i komunikacije s ostalim korisnicima interneta, i zato što je prihvaćen prijedlog zakona iz 2008. godine, po kojem svi pružatelji internetskih usluga moraju kupiti i instalirati poseban program koji omogućava FSB-u da neometano kontrolira doslovno svaku informaciju koju ljudi pretražuju i objavljuju na internetu, te po potrebi blokira međunarodne aplikacije poput Skype-a.⁴²To, naravno, ne znači da korisnici ne mogu pristupiti ostalim, međunarodnim web preglednicima, no svejedno ih se sustavno prati.

Još jedan od načina na koji se Rusija bori protiv aktivista zaduženih za pokušaje rušenja vlade je uz pomoć suradnje s hakerima. Oni su zaduženi za rušenje ili usporavanje učitavanja stranica u trenucima kada je to najnužnije, primjerice za vrijeme predizborne kampanje ili u ostalim situacijama kada su građani najviše zainteresirani za potencijalne opcije i ljude s novim pogledima na političku situaciju.

3.2.3. Kina

Posljednji primjer zemlje u kojoj vlada apsolutan sistem cenzure je Kina. Prema neprofitnoj organizaciji Reporters Without Borders, ta autokratski uređena država godinama je kontrolirala sve građane putem doušnika, tj. ljudi koji su u nekim slučajevima bili bliski prijatelji ili članovi obitelji, koji su tražene informacije dostavljali kineskim sigurnosnim službama, dok tu ulogu nisu preuzeli mobiteli i internet, koji su omogućavali još temeljitiji nadzor nad pojedincem⁴³. Pritisci za promjenama doveli su do naizgled pozitivnih rezultata što se tiče životnog standarda građana, barem onih koji nisu živjeli u ruralnim područjima. Uvođenje novih tehnologija i snalažljivost pojedinaca pokazale su se kao

⁴¹ MacKinnon, R. Consent of the networked : the struggle for Internet freedom. New York : Basic Books, 2012. Str. 157.

⁴² Russia : Why Skype worries the FSB. Global Voices. 2011. <http://globalvoicesonline.org/2011/01/22/russia-why-skype-worries-the-fsb/> (11.6.2014)

⁴³ MacKinnon, R. Consent of the networked: the worldwide struggle for Internet freedom. New York : Basic Books, 2012. Str. 8.

ključan stup procvata kineske ekonomije. To je dovelo do potrebe za boljom kontrolom građana, pa je Kina dopustila uvođenje interneta i mobitela pod izlikom još lakšeg obavljanja poslovnih transakcija i drugih aktivnosti vezanih uz posao. No više od mobitela i interneta potpunu kontrolu svega što se događa u zemlji Kineskoj vlasti omogućio je *Intranet*.

Intranet je “korporativni portal ili privatno poslovno umreženje (...), komunikacijski alati stvoreni sa svrhom lakšeg pristupa informacijama unutar radnih skupina. Omogućuje pristup s računala koja nisu fizički dio privatnog umreženja tvrtke, ali nije dostupan javno.”⁴⁴ To znači da u Kini gotovo da i ne postoji mogućnost da bilo koji građanin pristupi globalnim mrežnim stranicama, poput Googlea ili Yahooa.

Umjesto toga stvoren je *Intranet*, koji sadrži sve ključne elemente koje sadrži globalni internet, dakle posebni portali za blogove, forume, video reprodukcije, lokalne vijesti i sl. Njihov cilj je pružiti toliko visoku razinu usluge, koja se dakako temeljito kontrolira, da građani ne osjete nedostatke zatvorene mreže. Sukladno tome, sve stranice koje pripadaju globalnom internetu, poput Googlea ili Gmaila, postale su gotovo nedostupne kineskim korisnicima, s obzirom da su se konstantno javljale greške pri spajanju, ukoliko je do njega uopće moglo doći, zbog vrlo sporog spajanja⁴⁵.

Kineska je vlada 2009. godine uvela regulativu po kojoj svako računalo kupljeno unutar države mora sadržavati softver pod imenom *GreenDam*⁴⁶. Osim što se tim softverom kontroliralo ponašanje građana, odmah su se pohranjivali podaci o stranicama koje je pojedinac pratio, bio je koncipiran na način da je već unaprijed predviđao sadržaj koji se smatrao ilegalnim. To konkretno znači da ako je osoba htjela tražiti pojam *football*, nije mogla doći do te stranice s obzirom da je prediktivno praćenje programa pretpostavljalo da se radi o engleskoj psovci koja započinje slovom *f*⁴⁷.

⁴⁴ Težak, Đ. Internet : -poslije oduševljenja, Zagreb: Hrvatska Sveučilišna Naklada, 2010. Str. 15.

⁴⁵ MacKinnon, R. Consent of the networked : the worldwide struggle for Internet freedom. New York : Basic Books, 2012. Str. 119

⁴⁶ Morozov, E. The net delusion : How not to liberate the world, 1. izd. Ujedinjeno Kraljevstvo : Allen Lane, 2011. Str. 98.

⁴⁷ Morozov, E. The net delusion : How not to liberate the world, 1. izd. Ujedinjeno Kraljevstvo : Allen Lane, 2011. Str. 98.

3.3. Potencijalno negativne posljedice za države koje provode cenzuru

Posljedice nametnute cenzure, osim organiziranih protesta građana, obično dolaze izvana, iz drugih država koje zbog vlastitih interesa odlučuju zakinati određena prava ili dogovore državama koje provode cenzuru. Nažalost, uglavnom su građani žrtve sankcija koje dodatno otežavaju njihovu situaciju. U ovom dijelu bit će navedena tri takva aspekta posljedica cenzure, popraćena primjerima.

Prva od negativnih posljedica cenzure je ekonomski aspekt. Naime, svaka država ima u cilju u državnu blagajnu prikupiti dovoljno novaca kako bi mogla podmirivati svoje dugove i nastaviti svoj industrijski razvoj, a osim zaduživanjem, do novca najčešće dolazi porezima koje su prikupili od radno sposobnog stanovništva. Kako sve više poduzeća i privatnih osoba svoj posao obavlja isključivo putem društvenih mreža kao što su Twitter, Facebook ili YouTube, cenzura interneta u smislu promotivnog kanala ubrzo bi smanjila kupovnu moć građana te povećala broj nezaposlenih, te samim time utjecala na pad prihoda u državnu blagajnu.

Turski je premijer Recep Tayyip Erdogan 20. ožujka 2014. godine preko noći blokirao pristup Twitteru, nakon što je putem te stranice netko izjavio kako je njegova vlada bila upletena u korupcijske aktivnosti koje su imale veze s kupovanjem glasova prije izbora. IP adresa YouTubea također je blokirana za sve turske građane. Međutim, turski je ustavni sud donio odluku⁴⁸ prema kojoj obje stranice odmah moraju postati dostupne te je Twitter postepeno vraćen u sve dijelove Turske. Budući da su društvene mreže jedan od popularnijih načina reklamiranja i direktne komunikacije s kupcima, ovakva drastična mjera u demokratski uređenoj zemlji dovela je u pitanje daljnje investiranje internacionalnih kompanija u tursko gospodarstvo.

Još jedan primjer koji ukazuje na opasnost cenzure s ekonomskog aspekta u odnosu na druge zemlje je Sjeverna Koreja, koja je poznata po katastrofalnom odnosu prema ljudskim pravima svojih građana, kao i po činjenici da se učestalo prijeti napadima nuklearnim oružjem. Iz tog razloga američki predsjednik Obama 2011. godine izjavio je kako “niti jedan proizvod koji je porijeklom iz Sjeverne Koreje, direktno ili indirektno, usluga ili tehnologija neće ući u Sjedinjene Američke Države.”⁴⁹

S druge strane, posljedice cenzure mogu se negativno odraziti i na razinu edukacije građana, tj. može ograničiti i narušiti njihovo osnovno pravo na informiranje i učenje, koje je u većini zemalja osigurano zakonima. Primjer ovoga je mrežna stranica Coursera, na kojoj su okupljeni fakulteti iz svih dijelova

⁴⁸ Whitney L. Turkey welcomes back Twitter. CNET. 2014. URL: <http://www.cnet.com/news/turkey-welcomes-back-twitter/>, (7.4.2014)

⁴⁹ Klingner, B. KORUS won't help North Korea. Heritage. 2011. URL: <http://www.heritage.org/research/commentary/2011/05/korus-wont-help-north-korea> (11.6.2014.)

svijeta, koji nude besplatne tečajeve iz različitih područja za sve koji nemaju vremena ili financijske mogućnosti pohađati fakultet.⁵⁰

Do sada su se na tečajeve mogli slobodno prijavljivati ljudi iz svih krajeva svijeta, pod pretpostavkom da imaju osnovno znanje engleskog jezika, no Courseru su nedavno Sjedinjene Američke Države blokirale u državama kao što su Kuba, Iran ili Sudan, kao način ekonomskog sankcioniranja tih država, zbog njihovih drastičnih režima ili ostalih radnji koje ugrožavaju nacionalnu sigurnost Sjedinjenih Američkih Država.⁵¹ To znači da svi građani iz Kube, Irana ili Sudana koji su se do sada obrazovali preko Coursere više joj neće moći pristupiti, a Coursera je izrazila žaljenje i brigu zbog ukidanja prava na besplatno obrazovanje.⁵²

Ovakva odluka američke vlade može se smatrati i političkom sankcijom tim državama, koje zbog svoje politike vlasti donose negativne odluke te time narušavaju normalnu komunikaciju između država. Naime, nakon što je Kuba nacionalizirala imovinu koja je pripadala američkim poduzećima za vrijeme revolucije, američka vlada uvela je embargo američkim poduzećima, tj. potpuno zabranila poslovanje s tom zemljom⁵³.

Posljednjom političkom sankcijom može se smatrati proaktivni pristup razbijanju cenzure u zemljama koje je provode na način da ograničavaju svu slobodu svojih građana. U knjizi Rebecce R. MacKinnon taj se proaktivni pristup naziva "internet u kutiji", a definira se ga kao sustav alata i tehnologija koji ljude povezuju i kada nemaju mogućnost spajanja na internet. U istom poglavlju autorica govori kako se više od pola iznosa kojim se financira State Department troši na financiranje razvoja tehničkih programa koji omogućavaju zaobilazanje cenzure, tj. načina na koji se ipak može doći do željenog sadržaja koji je zaštićen cenzurom.⁵⁴

⁵⁰ OurMission. Coursera. 2014. URL: <https://www.coursera.org/about/>, (3.5.2014)

⁵¹ Kamenetz, A. US Government bans Coursera in Iran, Sudan and Cuba. Washington Monthly. 2014. URL: http://www.washingtonmonthly.com/college_guide/blog/us_government_bans_coursera_in.php (5.6.2014.)

⁵² Knezevic, M. Why US sanctions are a blow to free expression, 2014. URL: <http://www.indexoncensorship.org/2014/01/coursera/>, (5.5.2014)

⁵³ Maisel, M. Is it time to rethink U.S. Foreign policy towards Cuba? The World Post. 2014. URL: http://www.huffingtonpost.com/2013/01/26/kerry-hagel-cuba-us-trade-embargo_n_2559023.html, (3.6.2014)

⁵⁴ MacKinnon, R. Consent of the networked : the struggle for Internet freedom, New York : Basic Books, 2012. Str. 380

4. (Re)akcije građana na ograničen pristup informacijama na internetu

Još i prije uvođenja interneta ljudsko je pravo na potpunu i točnu informaciju bilo dovedeno u pitanje, s obzirom da su mediji uglavnom bili, a neki još uvijek jesu, pod kontrolom vlasti. Vijesti iz svijeta koje su dolazile do građana, barem onih koji nisu imali informaciju iz prve ruke, prihvaćale su se kao činjenica. Razvitkom tehnologije mogućnost za kontrolom bila je još veća, posebno što se tiče televizije, koja je plasirala poruke u javnost u suglasnosti s interesima države.

No dok je bilo lako cenzurirati članke i vijesti koje su se čitale na televiziji i radiju, cenzura na internetu zahtijevala je malo drugačiji pristup. Postojala velika mogućnost pobune ako bi stranice bile vidljivo cenzurirane. Ovdje govorimo o zapadnim zemljama koje su demokratski ustrojene.

Uvođenje cenzure na internet od strane države u početku je uglavnom, ovisno o intenzitetu, prošlo gotovo neprimijećeno, s obzirom da se u većini slučajeva radilo samo o manjim smetnjama poput sporijeg učitavanja stranice ili povremene, ali potpune nemogućnosti pristupanja stranici. To se objašnjavalo činjenicom da je internet veza vrlo spora, no ipak činjenica je da vlast u suradnji s hakerima može bez problema namjerno ubrzati ili usporiti brzinu interneta na bilo koji vremenski period, ovisi o potrebi.

S vremenom su se stvari počele mijenjati. Sve je više ljudi počelo primjećivati kako je njihovo pravo na slobodno izražavanje i informiranje dovedeno u pitanje na različite načine te su se polagano počeli buniti protiv sve očitijeg ukidanja slobode. Slijedi popis prikaz istaknutijih organizacija koje se bore protiv cenzure na internetu.

4.1. WikiLeaks

WikiLeaks je neprofitna novinarska organizacija koja se zalaže za sakupljanje povjerljivih informacija o događajima diljem svijeta, a za koje smatraju da javnost ima pravo biti upoznata. Od 2007. godine, kada je WikiLeaks stranica službeno pokrenuta, redovito se sakupljaju informacije od novinara i stručnjaka različitih područja, kao i anonimnih izvora diljem svijeta, koji se zatim distribuiraju u javnost. Svoje postupke, koji izazivaju žestoke reakcije vlasti i građana, objašnjavaju time kako se vode temeljnim ljudskim pravima koja su im osigurana zakonom. Posebno su motivirani člankom 19. Opće deklaracije o ljudskim pravima⁵⁵, u kojem stoji da svaka osoba ima pravo izraziti

⁵⁵Spajić-Vrkaš, V. Opća deklaracija o ljudskim pravima. Filozofski Fakultet u Zagrebu. 2012. URL:

svoje mišljenje bez sankcija, te da ima pravo na potpunu i pravilnu informaciju kroz sve medije.⁵⁶

Osnivač WikiLeaks je Julian Assange, australski državljanin za kojim su Sjedinjene Američke Države izdale međunarodnu tražilicu, nakon što je 2007. godine objavio šokantne podatke o zlostavljanju zatvorenika u Guantanamo Bayu na Kubi, koje je Američka vlada nastojala držati dalje od očiju javnosti. Radilo se o preko 800 cenzuriranih dokumenata, koji su sadržavali informacije o katastrofalnim higijenskim uvjetima, fizičkim mučenjima i ostalim pojedinostima o tretiranju zatvorenika⁵⁷, koji su izazvali zgražanje javnosti.

Nakon što su svoju mrežnu stranicu redovito počeli nadopunjavati informacijama o dokumentima koji su bili cenzurirani, a posebnu pozornost privukli su 2010. godine kada su objavili tajne dokumente o ratu u Afganistanu⁵⁸, vlasti su se odlučile obračunati s WikiLeaksom na način da su im blokirali PayPal račun, kako bi spriječili donacije građana koje su dolazile sa kartica Vise, Mastercarda, Western Union ili drugih banaka u vlasništvu Sjedinjenih Američkih Država. Posljedica blokiranja računa bio je gubitak od oko 20 milijuna američkih dolara koje je WikiLeaks koristio za svoje istraživanje i održavanje stranice. Assange je takav potez nazvao ekonomskom cenzurom koju neće dopustiti. Na kraju je islandski sud presudio u korist WikiLeaksa, iako se Visa u Americi pobunila, tvrdeći da Island ne može donositi takve odluke u ime te američke banke⁵⁹.

Nedugo nakon što su objavljeni dokumenti o ratu u Afganistanu, Julian Assange optužen je za silovanje dviju maloljetnica tijekom svog boravka u Švedskoj, koja je izdala nalog za njegovim izručenjem. Nakon prebjega u London, u kojem je boravio u potpunoj izolaciji osamnaest mjeseci, izdaje zahtjev za azilom u državi Ekvador. Azil mu je odobren 2012. godine, uz obrazloženje da postoji osnovana opasnost njegova izručenja ukoliko ga Velika Britanija izruči Švedskoj, koja ga može u tom slučaju izručiti Sjedinjenim Američkim Državama.⁶⁰

<http://www.ffzg.unizg.hr/hre-edc/Deklaracijalj.pdf>, (10.6.2014.) Str. 4.

⁵⁶What is WikiLeaks. About. 2011. URL: <https://wikileaks.org/About.html>, (11.6.2014.)

⁵⁷ Coscarelli, J. Julian Assange and the News Cycle : Guantanamo Bay info starts with WikiLeaks. The Village Voice. 2011. URL: http://blogs.villagevoice.com/runninscared/2011/04/julian_assange_wikileaks_guantanamo_bay_new_york_times.php, (11.6.2014.)

⁵⁸Davies, N.; Leigh, D. Afghanistan war logs : Massive leak of secret files exposes truth of occupation. The Guardian. 2010. URL: <http://www.theguardian.com/world/2010/jul/25/afghanistan-war-logs-military-leaks>, (10.6.2014.)

⁵⁹Arthur, C. WikiLeaks claims court victory against Visa. The Guardian. 2012. URL: <http://www.theguardian.com/media/2012/jul/12/wikileaks-court-victory-visa>, (10.6.2014.)

⁶⁰Neuman, W.; Ayala M. Ecuador grants asylum to Assange, defying Britain. The New York Times. 2012. URL: http://www.nytimes.com/2012/08/17/world/americas/ecuador-to-let-assange-stay-in-its-embassy.html?pagewanted=all&_r=0, (12. 6. 2014.)

Zbog cilja osvještavanja građana o nepravilnostima i tajnama svih država svijeta, WikiLeaks je dobitnik priznanja Amnesty Internationala 2009. godine, zbog objavljivanja dokumenata o ratu u Keniji⁶¹.

4.2. Reporteri bez granica

Ovu neprofitnu organizaciju osnovala su četiri novinara u Montpellieru, Francuskoj, 1985. godine sa sjedištem u Parizu, kao inicijativa pružanja materijalne, psihološke i financijske pomoći novinarima koji se nalaze u dijelovima svijeta gdje je ugrožena njihova privatnost. Posebne napore ulažu u oslobađanje novinara koji su zbog svojih izvještavanja završili u zatvoru, gdje čekaju suđenja, organizirajući im pravnu pomoć.⁶²

Danas imaju dopisnike iz 150 zemalja, koji omogućavaju učinkovitu i brzu koordinaciju pružanja pomoći i izvještavanja o uvjetima novinara u državama poput Kube ili Sjeverne Koreje, u kojima se ljudska prava još uvijek zanemaruju. U slučaju da je novinar optužen i poslan u zatvor, Reporteri bez granica intenzivno rade pritiske na državu, organiziraju proteste i kampanje za oslobađanje novinara.

Osim pomaganja novinarima, Reporteri bez granica također se zalažu za slobodu kretanja informacija u medijima, što znači da godišnje objavljuju podatke o tome koliko je koja zemlja liberalna, a upozoravaju na zemlje koje cenzuriraju informacije preko svih medija, kao i na postupke ugrožavanja prava na privatnost građana. Na primjer, Velika Britanija našla se na godišnjem popisu Reportera bez granica za 2013. godinu, kada je stavljena na popis “neprijatelja interneta” sa Sjedinjenim Američkim Državama, Sjevernom Korejom, Kinom i Iranom, uz obrazloženje da se pretjerano služi prisluškivanjem svojih građana, na taj način sakupljajući detalje koji narušavaju sigurnost i privatnost građana⁶³.

Međutim, postoje naznake da, usprkos tome što organizacija tvrdi da je neutralna i objektivna, to ipak nije sasvim točno. Naime, Reporteri bez granica godišnje objavljuju indeks slobode tiska (Press Freedom Index), koji pokazuje koliko je jaka cenzura medija u pojedinoj državi. Što je indeks manji, to znači da je kontrola nad objavljenim informacijama veća. Međutim, kritičari te organizacije smatraju

⁶¹Samuels, D. The shameful attacks on Julian Assange. The Atlantic. 2010. URL: http://www.nytimes.com/2012/08/17/world/americas/ecuador-to-let-assange-stay-in-its-embassy.html?pagewanted=all&_r=0, (12. 6. 2014.)

⁶²Reporters Without Borders, Sakharov Prize Laureate 2005. European Parliament. 2014. URL: http://www.europarl.europa.eu/intcoop/sakharov/laureates/reporters_en.html, (12.6.2014.)

⁶³Mckenzie, J. A first: Reporters Without Borders declares UK, U.S. “Enemies of the Internet”. Tech President. 2014. URL: <http://techpresident.com/news/wegov/24831/first-reporters-without-borders-declares-uk-us-enemies-internet>, (10. 6. 2014.)

kako se određenim Latinsko-Američkim državama poput Kube nepravedno daje niski indeks slobode govora.

U prilog tome ide i činjenica da su Reporteri bez granica održali prosvjed ispred zgrade Ujedinjenih Naroda za vrijeme trajanja inauguracije Libije, kao države koja će biti na čelu Komisije za ljudska prava (Human Rights Council). Zbog toga je njihov status savjetnika pri UN-u i UNESCO-u 2003. godine bio zamrznut na godinu dana.⁶⁴

4.3. Global Voices

Ova neprofitna organizacija nastala je podrškom Berkman centra za internet i društvo (Berkman Center for Internet and Society) Pravnog fakulteta na Harvardu, koji su omogućili pravnu i financijsku pomoć za njezino osnivanje. Bavi se informiranjem javnosti o problemima koji su vezani za slobodu govora na internetu, a u njihovom manifestu⁶⁵ piše da vjeruju kako je grupa pojedinaca koja se bori za cilj slobode govora politički i društveno dovoljno jaka da donese promjene.

Slijedom toga, Global Voices okuplja blogere, pravnike i ostale stručnjake iz raznih područja zanimanja, s namjerom da pruža točne informacije iz 167 zemalja svijeta, pomoću volontera koji sve članke koji se objavljuju na stranici svakodnevno prevadaju na 30 jezika. Specijalnost im je zagovaranje prava za građane iz država koje su najviše pogođene autokratskim režimom vlasti, poput Sjeverne Koreje, Egipta, Kine i sl.

Uz komunikaciju s pojedincima putem članaka, organizacija redovito radi na nekoliko projekata koji su posvećeni borbi protiv ograničavanja slobode kretanja građana. Na primjer, tu je projekt RuNet Echo, koji se zalaže za bolje razumijevanje koncepta po kojem funkcionira glavni ruski internet pretraživač, kako bi se građanima davale što točnije informacije. Projekt financira Institut otvorenog društva (Open Society Institute), koji uz RuNet Echo također financijski pomaže i drugim poznatijim institucijama koje se zalažu za slobodu govora i pravo na informiranje, poput Amnesty Internationala.⁶⁶ Također, uz pomoć volontera i pratitelja stranice obraćaju pažnju na događaje za koje se smatra da su od posebnog značaja za društvo, poput protesta u Ukrajini i Venezueli.

⁶⁴Office of the spokesman. UN Human Right Commission : Reporters Without Borders (Taken Question). U.S. Department of State Archive. 2003. URL: <http://2001-2009.state.gov/r/pa/prs/ps/2003/21025.htm>, (7.6.2014.)

⁶⁵MacKinnon, R.; Zuckerman E. The Global Voices Manifesto. Nieman Reports. 2006. <http://www.nieman.harvard.edu/reports/article/100275/Caught-in-the-Web.aspx>, (19.6.2014.)

⁶⁶Trent, T. Open Society Institute top 150 grantees. The Soros Files. 2011. URL: <http://sorosfiles.com/soros/2011/10/open-society-institute-top-150-grantees.html>, (12.6.2014.)

5. Pravo pojedinca na privatnost

Većina je ovog rada bila fokusirana na globalni aspekt ograničavanja slobode kretanja informacija na internetu, čiji su inicijatori u većini slučajeva države i državni organi jer oni imaju najviše koristi od ograničavanja pristupa informacijama pa u najvećoj mjeri utječu i na mogućnost pristupa internetu svojih građana. No, još jedan bitan, potpuno drugačiji aspekt sagledavanja kontrole sadržaja na internetu je onaj s ciljem zaštite pojedinca, koji su u opasnosti da budu uvučeni i izloženi aktivnosti na internetu koje im na neki način mogu naštetiti. To se događa zato što pojedinac na raspolaganju ima brojne mogućnosti da objavljuje bilo koji sadržaj bez da on, u većini slučajeva, bude sankcioniran.

U tom pogledu osobna zaštita na internetu, kako privatnih podataka tako i obrane od stranica koje sakupljaju informacije u svrhu budućeg oglašavanja, od neprocjenjive je važnosti za svakog pojedinca. U razvijenijim i demokratskim državama, a Republika Hrvatska pripada toj kategoriji, ljudsko pravo na privatnost zakonski je osigurano⁶⁷.

Postoje dva objašnjenja pojma 'privatnosti'. Jedno objašnjenje tvrdi da je privatnost biti izdvojen iz centra pažnje, a drugi da privatnost u stvari ovisi o vlastitoj mogućnosti kontroliranja informacija koje se plasiraju u javnost⁶⁸.

Razvojem interneta sve se promijenilo, te su podaci o pojedincu dostupni puno brže i lakše, na načine koji se na prvi pogled čine potpuno bezazlenima. Na primjer, kupnjom u pojedinim trgovinama prodavač će pitati ima li kupac već karticu lojalnosti ili bi je htio napraviti. Objašnjenja su obično da se na taj način sakupljaju bodovi koji onda mogu donijeti popust pri određenim kupovinama.

No istina je posve drugačija. Kako bi se napravila kartica lojalnosti kupac je dužan ispuniti svoje osobne podatke do najsitnijih detalja, od datuma rođenja, broja telefona, kućne adrese, broja članova u kućanstvu i ostalo. Tek nakon što se takvi podaci unesu u sustav, kupcu se uručuje kartica koja kod njega stvara osjećaj važnosti u odnosu na druge kupce koji takvu karticu ne posjeduju.

Međutim, ne samo da izdavanjem kartice trgovina ima osobne podatke pojedinca, nego na taj način stvara bazu podataka te kontrolira što je točno kupac kupio, kada, koja je količina, koliko često kupuje, a s obzirom na porast terorističkih prijetnji i napada, države imaju ovlasti zatražiti te podatke, te na taj način raditi profil potencijalnih atentatora.

Zakon o zaštiti osobnih podataka člankom 21. jamči pravo osobi da se "usprotivi obradi osobnih

⁶⁷ Antičević Marinović, I. Zakon o zaštiti osobnih podataka. // Narodne Novine. 2300, 41/2008. URL: <http://narodne-novine.nn.hr/default.aspx>, (13.6.2014.)

⁶⁸ Collins, L. Death of privacy? // BBC FOCUS, #113 (2002.), str. 91(12.5.2014.)

podataka u svrhu marketinga i u tom se slučaju osobni podaci koji se na njega odnose ne smiju obrađivati u tu svrhu. Voditelj zbirke osobnih podataka dužan je ispitanika unaprijed obavijestiti o namjeravanoj obradi osobnih podataka u svrhe marketinga i o pravu da se takvoj obradi usprotivi.”

Jednom kada se podaci o nekoj osobi pojave na internetu, u slučaju da je postojao sudski proces koji po određenom zakonu treba biti javno dostupan, informacije koje se pojave na, na primjer, Googleu, tamo ostaju trajno, bez mogućnosti mijenjanja. No što se više privatnost osobe narušava, to je ona sklonija sudskim putem boriti se za svoja prava anonimnosti.

Noviji primjer toga je uspješna sudska tužba protiv privatne osobe iz Španjolske, koja smatra kako informacija o njegovoj kući stavljenoj na dražbu narušava njegovu privatnost i dostojanstvo, s obzirom da je kuću kasnije uspio zadržati. Europski sud pravde (ECJ) odbio je tvrdnju Googlea kako nemaju nikakvih odgovornosti prema bilo kojoj informaciji koja se nalazi na njihovim stranicama. Google tvrdi da je takav postupak uklanjanja informacije jednak cenzuri⁶⁹.

Ovakva presuda natjerala je Google da ponudi građanima unutar Europske Unije unije mogućnost da se njihovi privatni podaci izbrišu sa Google pretraživača. 29. svibnja 2014. godine na njihovu glavnu stranicu postavljen je formular u kojem podnositelj zahtjeva obrazlaže svoje razloge za uklanjanje ili “sakrivanje” podataka. Do kraja idućeg dana, 30. svibnja 2014., Google je prikupio 12.000 ispunjenih formulara. Google ne navodi koliko dugo će trebati da se svaki pojedinačni formular pregleda, niti na bilo koji način ne garantira da će zahtjev biti prihvaćen, s obzirom da mogućnost uklanjanja informacija ne vrijedi u tolikoj mjeri za javne ličnosti, primjerice političare, koliko je to dopušteno “običnim” građanima. S druge strane, to što je Google uklonio privatne podatke pojedinca, ne znači da se oni ne nalaze na drugim pretraživačima.⁷⁰

⁶⁹Mcdonald-Gibson, C. Google must remove 'irrelevant' links at the request of ordinary individuals, rules top EU court. The Independent. 2014. URL: <http://www.independent.co.uk/news/world/eu-court-says-google-must-delete-irrelevant-data-at-the-request-of-ordinary-individuals-9360707.html>. (12.6.2014.)

⁷⁰Googleov formular : Želite li da vas internet 'zaboravi'? Tisuće ljudi već je ispunilo zahtjev. Tehnoklik.hr. 2014. URL: <http://mobile.net.hr/tehnoklik/vijesti/zelite-li-da-vas-internet-zaboravi-tisuce-ljudi-vec-je-ispunilo-zahtjev> (7.6.2014.)

6. Zaštita djece na internetu

Padom popularnosti televizije, marketinške agencije i industrija zabave, poput Disneya, Pixara i Cartoon Networka, okrenule su se prema internetu i pojačale svoju prisutnost na njemu. Na službenim stranicama dostupan je veliki dio njihovog ukupnog sadržaja. Na taj način olakšan je i pristup sadržaju od kojeg nas sada dijeli samo nekoliko klikova mišem. Treba imati na umu da je njihov sadržaj namijenjen prvenstveno djeci, a današnjom tehnologijom mogu upravljati sve manji uzrasti i na taj način oni sami mogu pristupiti sadržaju. Društvo bi trebalo učiniti sve da zaštiti djecu od sadržaja na internetu koji bi ih doveli u opasnost, s obzirom da se industrija zabave koja je namijenjena djeci promijenila. I dok nema ništa loše u gledanju sadržaja koje postavljaju renomirana imena poput Disneya, jedan oblik opasnosti predstavljaju mogućnosti poput kupovine unutar aplikacija na raznim virtualnim dućanima ili opciji tko me može kontaktirati na Facebooku.

Vodeće kompanije poput Disneya svojim uspješnijim sadržajima priključuju računalne igrice koje su napravljene posebno za društvene stranice poput Facebooka ili kao aplikacije za mobitele. Razlog takvog poteza promoviranje je sadržaja, ali i dodatna zarada. Naime, danas je uobičajeno kupovati razne nadogradnje unutar aplikacije, tj. igrice kako bi se ostvario bolji rezultat. Opcija kupnja unutar aplikacije (in app purchase) prisutna je danas kako na Facebooku tako i u aplikacijama koje se mogu kupiti u App Storeu (virtualna trgovina tvrtke Apple), Google Playu, (Googlova inačica virtualne trgovine). Kupnja unutar aplikacije predstavlja veliko iskušenje za djecu. I dok, naravno, velika odgovornost leži na roditeljima koji bi trebali kontrolirati ponašanje svoje djece na internetu, u pojedinim je aplikacijama odviše lagano kupovati dodatke, a djeca su posebno sklona tome jer ne pozaju vrijednost novca. Uostalom ovdje se radi o virtualnom novcu, a činjenica da se danas tržište okreće prema tome da same aplikacije većinom budu besplatne i na taj način dostupnije većem broju ljudi, dok se prava zarada očekuje od kupovine unutar aplikacija. Osim toga malo se vodi računa o činjenici da je Facebook koncipiran na način da svakim klikom sakuplja informacije o preferencijama pojedinca, kao i o tome da je sigurnosni sustav pun rupa koje omogućavaju potpunim neznancima stupiti u kontakt s djetetom. To im je omogućeno zahvaljujući sigurnosnoj postavci Tko me može kontaktirati. Kao preporučena postavka automatski je postavljena opcija osnovnog filtriranja, koja omogućava osobi koja nema nikakvih zajedničkih prijatelja s djetetom, da im pošalje privatnu poruku bez potrebe za slanjem zahtjeva za prijateljstvo. Na taj način djeca vrlo lako mogu postati mete zlostavljača na internetu (cyber-bullying). To mogu biti njihovi vršnjaci iz škole, ali i drugi korisnici koji se obično lažno predstavljaju kao njihovi vršnjaci, koji ih, nakon što su stekli njihovo povjerenje

ucjenjuju, maltretiraju ili vrijeđaju. Postoji veliki broj slučajeva u kojima djeca, zbog straha da se ne otkriju detalji koje su u povjerenju odali potpunom strancu, odluče oduzeti vlastiti život⁷¹.

Kako bi minimizirao takve slučajeve ima skup pravila koja bi trebala ograničiti zlouporabu profila, te na taj način spriječiti dovođenje djece u opasnost. Jedno od pravila je zabrana otvaranja profila djeci ispod 13 godina starosti, uz jasnu napomenu da se mora prijaviti vlastitim imenom i prezimenom. Takva se pravila lako mogu prekršiti prilikom otvaranja profila, jer za sada Facebook nema mogućnosti ustanoviti pravi identitet osobe.

Međutim, čelnici Facebooka vrlo često donose odluke koje nisu u skladu sa zaštitom podataka njihovih korisnika, a sporna je i najnovija izjava Marka Zuckerberga koja ne uzima u obzir zaštitu prava djece na internetu. Naime, izjavio je kako se nada da će se Facebook uspjeti izboriti za pravo da se ukloni trenutna, zakonski određena dobna granica od 13 godina za pristup internetu, opravdavši to željom za što ranijom edukacijom djece⁷².

Nadalje, redovito se na Facebooku i ostalim društvenim mrežama pojavljuju različite grupe čiji je cilj poticanje govora mržnje i nasilja usmjerenih prema djeci. Umjesto da uklone takve grupe, Facebook obično daje obavijest autorima grupe da je moraju sami maknuti, što se, naravno, vrlo rijetko poštuje, jer stav gotovo 81% ispitanih tinejdžera, u istraživanju koje je provelo National Crime Prevention Council, da je cyber-bullying zabavan⁷³. Ipak, takve grupe otvaraju se i u Hrvatskoj, a jedan od primjera je blokirana stranica na Facebooku koja je pokazivala malodobne djevojke iz Siska.⁷⁴

Oko prava pojedinca na slobodno korištenje interneta s jedne strane, te zaštite djece od mrežnog kriminala s druge, još uvijek nema pravog odgovora. Naime, Sjedinjene Američke Države se već od 1984. godine bore protiv pornografskih stranica koje su djeci nadohvat ruke zakonom pod imenom Child Protection Act (CPA). Američki Kongres predložio je tzv. CDA, tj. Communications Decency Act, prema kojem su zabranjeni svi sadržaji koji promoviraju pornografiju, a koji su djeci lako dostupni. Ovaj zakon kosio se sa stavom američkih građana koji su smatrali da se na taj način guši sloboda govora odraslih osoba te ga je Vrhovni sud na osnovu toga odbacio⁷⁵. Posljednji zakon koji je

⁷¹Almasy, S.; Segal, K.; Couwels, J. Sheriff : Taunting post leads to arrests in Rebecca Sedwick bullying death. CNN. 2013. URL: <http://edition.cnn.com/2013/10/15/justice/rebecca-sedwick-bullying-death-arrests/>, (2.5.2014.)

⁷²Protalinski, E. Mark Zuckerberg : Facebook minimum age limit should be removed. ZDNet. 2011. URL: <http://www.zdnet.com/blog/facebook/mark-zuckerberg-facebook-minimum-age-limit-should-be-removed/1506>, (9.5.2014.)

⁷³Ružić, N., Zaštita djece na internetu, (2011), Nova prisutnost, Vol. IX No.1, URL: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=107746 Str. 5. (3.5.2014.)

⁷⁴Penić, G. Autor sramotne stranice ; ovo je tinejdžer koji terorizira maloljetnice na Facebooku. Jutarnji List. 2014. URL: <http://www.jutarnji.hr/ovo-je-tinejdzer-koji-terorizira-maloljetnice-slikama-na-facebooku/1185484/>, (13.6.2014.)

⁷⁵Ružić, N. Zaštita djece na internetu. Nova prisutnost, Vol. IX No.1, 2011. URL:

na snazi revidiran je Child Online Protection Act (COPA, u kojem stoji da sve stranice s pornografskim sadržajem moraju elektroničkim putem pitati je li korisnik stariji od 17 godina. Naravno, ovo poteže pitanje koliko je takav odgovor sklon manipulaciji od strane maloljetnika, jer nema načina da se provjeri legitimnost tog odgovora.⁷⁶

S vremenom je ograničavanje pretraživanja pornografskih stranica i sličnih sadržaja uvedena u ostale javne institucije koje redovito posjećuju djeca i tinejdžeri, no to ne znači da su potpuno zaštićeni od neprimjerenih stranica. Ovo se najbolje može objasniti na primjeru američke kompanije Amazon.com, koja između ostalog prodaje knjige u elektroničkom i tiskanom izdanju. Na toj mrežnoj stranici omogućuje se korisnicima da objavljuju vlastite knjige u elektronskom obliku, kako bi bile odmah dostupne za čitanje na elektronskim čitačima.

Pojedinac, u ovom primjeru dijete, može bez registracije pretraživati knjige koje ga zanimaju, a problem nastaje zbog ključnih riječi koje autori koriste u naslovu ili opisu svojih knjiga jer se, često, radi o pojmovima koji imaju promijenjeno značenje. Evo konkretnog primjera: kada dijete u tražilicu Amazon.com upiše englesku riječ “daddy” (tata), pretraživač odmah prikaže preko stotinjak stranica na kojima se nalazi sadržaj sa tom ključnom riječi u opisu ili naslovu. Na stranici se redaju slikovnice i priče koje su vizualno zaista povezane s pojmom koje dijete traži, tj. koje su prilagođene djetetovom uzrastu. Međutim, već na 3. stranici pretraživanja, pod rednim brojem 32⁷⁷, nalazi se vizualno potpuno neprimjerena slika s istim pojmom u naslovu i opisu. Radi se o knjizi pod nazivom “Daddy: a memoir.” Iako naslov u ovom slučaju ne odaje o kakvoj se knjizi radi, to jasno pokazuje naslovnica knjige na kojoj se nalazi naga žena u okovima. Detaljan opis objašnjava da se radi o tematici vezivanja, dominacije te sadomazohizma (BDSM).

Na 4. stranici je još radikalniji primjer knjige koja na prvi pogled nema nikakve veze s pojmom “daddy”, no sugestivnog naslova “Pop my cherry (Your First Time Virgin Taboo Erotica Scene Wild Sex Position Story Collection Book 1)”. Klikom na taj naslov djetetu se otvara prijedlog novih knjiga istog ili sličnog sadržaja koje jasno naglašavaju da se radi o temama poput incesta, a djetetu je tako predstavljen svijet koji se vrti oko izrazito eksplicitnog sadržaja namijenjenog punoljetnim osobama. Paradoksalno, odmah ispod te knjige opet se nalazi dječja slikovnica imena “daddy's new car.”

Kako bi umirio sve jače prosvjede različitih pojedinaca, te televizijskih i medijskih kuća koje

http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=107746 Str. 5. (3.5.2014.)

⁷⁶Isto.

⁷⁷Young, A. Daddy : A memoir. Amazon.com. 2014. URL:

http://www.amazon.com/s/ref=sr_pg_3?rh=n%3A283155%2Ck%3ADaddy&page=3&keywords=Daddy&ie=UTF8&qid=1402607236, Red. br. 25 (10.6.2014.)

upozoravaju da je takvo ponašanje Amazona skandalozno⁷⁸, odlučili su takve knjige povući iz prodaje. To je izazvalo bijes samostalnih autora, smatrajući kako je njihovo pravo da budu plaćeni za svoj rad, kao i da im se pruži mogućnost promocije. Međutim, politika Amazon.com-a stalno se mijenja, te se s današnjim datumom (11. lipnja 6.2014.) još uvijek mogu naći knjige takvog sadržaja uz naslove namijenjene djeci, a Amazon se o tome odbija očitovati.

Upravo zbog tog pomanjkanja sigurnosti na internetu važno je osvijestiti činjenicu da se moraju poduzeti svi mogući koraci kako bi se ipak, u neku ruku, onemogućio pristup stranicama koje djecu dovode u opasnost. Jedan od najboljih načina za zaštitu vlastitog računala, te samim time i djeteta, je instalirati softver koji jamči privatnost. Svako računalo ima svoju jedinstvenu IP adresu, koja funkcionira kao jedinstveni identifikacijski kod.

Čim se osoba spoji na internet, sve stranice koje se bave skupljanjem podataka (datamining) automatski imaju pristup svim dosad posjećenim stranicama pojedinca, čije se navike analiziraju i koriste u promotivne ili sigurnosne svrhe (NSA, CIA). S ciljem da se onemogući takvim stranicama pristup osobnim podacima, softver za zaštitu privatnosti stvara lažnu IP adresu, tako da se identitet osobe ne može ustanoviti.⁷⁹

U slučaju da osoba nema pristup skupim softverima, veliki broj popularnih internet programa ima više-manje sve funkcije zaštite, ovisno o potrebama. Jedan od njih je i NoScript, koji je napravljen specifično za pretraživač Firefox. Naime, kada god se otvori neku stranicu na internetu, ona u sebi automatski sadrži kodove i programe koji omogućuju bolje funkcioniranje stranice, tzv. plug-ine. Svaka od njih, osim što sakuplja informacije o korisniku, a što se temelji na njegovim klikovima na određene dijelove stranice, nosi sa sobom mogućnost prijenosa računalnog virusa.

NoScript zaštita može biti malo nezgodna za korištenje, s obzirom da se instalacijom blokira gotovo 90% svih sadržaja na stranici, poput slika, videa, kućica u kojima se upisuju lozinke i sl., koji se onda ručno mogu mijenjati, ali to oduzima dosta vremena s obzirom da se mijenjanjem svake postavke stranica mora osvježiti (refresh). Kako bi se doskočilo tome problemu, svaku stranicu za koju se smatra da je dovoljno sigurnom može se unaprijed označiti, te kasnije svakom prijavom na stranicu ona funkcionira bez problema.

⁷⁸Horton, A. E-book sellers should be tough on erotic content. The Daily Illini. 2013. URL: http://m.dailyillini.com/opinion/columns/article_d183513e-3c36-11e3-ae4f-001a4bcf6878.html, (10.6.2014.)

⁷⁹Matthews, R. Ever feel like you're being WATCHED?. // BBC FOCUS, # 192, (2008), str. 60-61. (10.6.2014.)

Naravno, najsigurniji način zaštite djece, uz svu tehnologiju koja je dostupna, je svakodnevni razgovor o opasnostima koje vrebaju na internetu, praćenje njihovih aktivnosti na društvenim stranicama, te pravilna edukacija o tome na koji način sami sebe mogu zaštititi.

7. Zaključak

Internet se pokazao kao neizbježan i koristan alat u svakodnevnom životu pojedinca i država, bez kojeg jednostavna i brza komunikacija s osobama iz svih krajeva svijeta, u svrhu zabave, edukacije, obavljanja poslovnih aktivnosti i informiranja, ne bi bila moguća. Na njemu vlada takvo ozračje da se korisnik osjeća kao dio društva, dok u isto vrijeme zadržava određenu količinu privatnosti. No sloboda kreiranja vlastitog sadržaja i njegovo dijeljenje s drugima kao posljedicu ima pojavu sadržaja koji nisu prikladni za svakoga, a koji su unatoč tome lako dostupni. Ovo se odnosi na cyber kriminal u različitim oblicima, od krađa identiteta, cyber-bullyinga djece do organiziranja prosvjeda i planiranja napada na pojedince i državu, s ciljem prenošenja poruke svog nezadovoljstva. Takve situacije zahtijevaju spremnost na pravovremenu reakciju i zaštitu podataka, a u tome prednjače ekonomski jake zemlje koje imaju mogućnosti razvoja sofisticiranih računalnih programa i tehnologija, kojima cenzuriraju pristup informaciji, te na taj način pružaju sigurnost svojim građanima, dok u isto vrijeme štite svoje interese. No, zaštita nacionalne sigurnosti ponekad znači uskraćivanje prava, na način da im se djelomično ili potpuno ograniči kretanje na internetu, što dovodi do protesta organizacija za ljudska prava koja tvrde da je pravo na znanje i njegova pristupačnost zakonom zaštićena. S obzirom na to da broj ljudi koji aktivno koristi internet svakim danom sve više raste, potrebno je osvijestiti opasnost o aktivnostima od strane države i pojedinaca, koji u nastojanju da zaštite svoje građane u nekim slučajevima znatno narušavaju njihovu privatnost manipulirajući informacijama na internetu. Upravo iz tog razloga potrebno je posvetiti više vremena na edukaciju građana o njihovim pravima i načinima na koje se oni mog zaštiti od napada na svoju privatnost.

8. Literatura:

Knjige:

1. Brosseau E., Marzouki M., Meadel C. : Governance, regulations and powers on the Internet. 1.izd. Ujedinjeno Kraljevstvo : Cambridge University Press, 2012. Str. 224.
2. Hebrang Grgić, I. Cenzura : neizostavan čimbenik razvoja ljudske misli i društva // Tuđman, M. Aleksandru Stipčeviću s poštovanjem. Zagreb : Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta, 2008. Str. 135 – 166
3. Horvat, A., Živković, D. Knjižnice i autorsko pravo, prvo elektroničko izdanje (prema tiskanom izdanju iz 2009.), verzija 1.3. Zagreb: Hrvatska Sveučilišna Naklada, 2013. Str. 11, 12, 31.
4. Klaić, B. Riječnik stranih riječi, Zagreb: Nakladni Zavod Matice Hrvatske, 1984. Str. 218.
5. MacKinnon, R. Consent of the networked : the struggle for Internet freedom, New York : Basic Books, 2012. Str. 8., 119., 156., 157., 160., 380.
6. Maxwell, J. Mreža moći, Zagreb: Teledisk, 2010. Str. 32.
7. Morozov E. The net delusion : how not to liberate the world, 1.izd., Ujedinjeno Kraljevstvo : Allen Lane, 2011. Str. 107., 98.
8. Scowen P, Crna knjiga Amerike : dobro i zlo. Zagreb : Izvori, 2003. Str. 18-21, 26.
9. Težak, Đ. Internet: -poslije oduševljenja, Zagreb : Hrvatska Sveučilišna Naklada, 2010. Str. 15., 28.
10. Tuđman, M. Informacijsko ratište i informacijska znanost. Zagreb: Hrvatska Sveučilišna Naklada, 2008. Str. 88.
11. Zuchora-Walske, C. Internet censorship : protecting citizens or trampling freedom., Minneapolis : Twenty-First Century Books, 2010. Str. 53.

Članci u časopisu:

1. Sabalić, I. Patrijarhalna čistka. // Nacionalni tjednik Globus 1224(2014), 41
2. Matthews, R. Ever feel like you're being WATCHED?. // BBC FOCUS, # 192, (2008), str. 60-61. (10.6.2014.)
3. Collins, L. Death of privacy? // BBC FOCUS, #113 (2002.), str. 91. (12.5.2014.)

Članci u elektroničkim časopisima:

1. Antičević Marinović, I. Zakon o zaštiti osobnih podataka. // Narodne Novine. 2300, 41/2008. URL: <http://narodne-novine.nn.hr/default.aspx>, (13.6.2014.)
2. Basrak, B. Internet kao prostor slobodne društvene komunikacije, Čemu, Vol. VIII No. 16/17, 2009. URL: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=92385 Str. 8., 11.-12.
3. Bubaš, G., Kermek, D. Being connected to the Internet: user's perceptions of privacy and security, Journal of Information and Organizational sciences, Vol. 24 No. 1, 2000. URL: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=116852 Str. 2.
4. Cvitanović, L. Glavić, I.: Uz problematiku sigurnosne mjere zabrane pristupa internetu, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Vol. 19, No.2, 2012. URL: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=163407,(7.5.2014)str. 9.
5. Josipović, I. Kazneni Zakon Republike Hrvatske. // Narodne Novine. 2498, 125/2011. URL: <http://narodne-novine.nn.hr/default.aspx> (25.5.2014.)
6. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa. Pravilnik o ustrojstvu i upravljanju vršnom nacionalnom internetskom domenom, opće odredbe, čl. 6. // Narodne Novine. 998, 38/2010. URL: <http://narodne-novine.nn.hr/default.aspx>, (5.6.2014.)
7. Ružić, N., Zaštita djece na internetu, (2011), Nova prisutnost, Vol. IX No.1, URL: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=107746 Str. 5. (3.5.2014.)
8. Ružić, N. Zakonska ograničenja ili sloboda izražavanja na Internetu?, Medianali, Vol. 2 No. 4, 2008. URL: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=61753 Str. 5

Članci na internetu:

1. Arthur, C. WikiLeaks claims court victory against Visa. The Guardian. 2012. URL: <http://www.theguardian.com/media/2012/jul/12/wikileaks-court-victory-visa>, (10.6.2014.)
2. Borogan, I. Soldatov, A. The Kremlin and the hackers : partners in crime? Open Democracy Net. 2012. URL: <http://www.opendemocracy.net/od-russia/irina-borogan-andrei-soldatov/kremlin-and-hackers-partners-in-crime> (10. 6. 2014.)
3. Broache A. *Viacom sues Google over YouTube clips*. CNET 2007. URL: http://news.cnet.com/Viacom-sues-Google-over-YouTube-clips/2100-1030_3-6166668.html, (7.4.2014)
4. Coscarelli, J. Julian Assange and the News Cycle : Guantanamo Bay info starts with WikiLeaks. The Village Voice. 2011. URL: http://blogs.villagevoice.com/runninscared/2011/04/julian_assange_wikileaks_guantanamo_bay_new_york_times.php, (11.6.2014.)
5. Davies, N.; Leigh, D. Afghanistan war logs : Massive leak of secret files exposes truth of occupation. The Guardian. 2010. URL: <http://www.theguardian.com/world/2010/jul/25/afghanistan-war-logs-military-leaks>, (10.6.2014.)
6. Free Net Project. Free Net. 2014. URL: <https://freenetproject.org/whatis.html>, (7.5.2014.)
7. Googleov formular : Želite li da vas internet 'zaboravi'? Tisuće ljudi već je ispunilo zahtjev. Tehnoklik.hr. 2014. URL: <http://mobile.net.hr/tehnoklik/vijesti/zelite-li-da-vas-internet-zaboravi-tisuće-ljudi-vec-je-ispunilo-zahtjev> (7.6.2014.)
8. Greenwald, G.; MacAskill, E. Obama orders US to draw up overseas target list for cyber-attacks. The Guardian. 2013. URL: <http://www.theguardian.com/world/2013/jun/07/obama-china-targets-cyber-overseas>, (6.6.2014.)
9. Horton, A. E-book sellers should be tough on erotic content. The Daily Illini. 2013. URL: http://m.dailyillini.com/opinion/columns/article_d183513e-3c36-11e3-ae4f-001a4bcf6878.html, (10.6.2014.)
10. IT-Media. Što je SEO. URL: <http://it-medija.com/seo-vodic/sto-seo/> (10.6.2014.)
11. Jansenn, C. Definition – what does IP Address Blocking mean. Techopedia. 2010. URL: <http://www.techopedia.com/definition/3991/ip-address-blocking>, (7.5.2014.)

12. Kamenetz, A. US Government bans Coursera in Iran, Sudan and Cuba. Washington Monthly. 2014. URL:
http://www.washingtonmonthly.com/college_guide/blog/us_government_bans_coursera_in.php (5.6.2014.)
13. Key Initiative 1 : Digital Content Programme. IFLA. 2014. URL:
<http://www.ifla.org/node/8474> (11.6.2014.)
14. Klingner, B. KORUS won't help North Korea. Heritage. 2011. URL:
<http://www.heritage.org/research/commentary/2011/05/korus-wont-help-north-korea>, (11.6.2014.)
15. Knezevic, M. Why US sanctions are a blow to free expression, 2014. URL:
<http://www.indexoncensorship.org/2014/01/coursera/>, (5.5.2014)
16. Maisel, M. Is it time to rethink U.S. Foreign policy towards Cuba? The World Post. 2014. URL: http://www.huffingtonpost.com/2013/01/26/kerry-hagel-cuba-us-trade-embargo_n_2559023.html, (3.6.2014)
17. McDonald-Gibson, C. Google must remove 'irrelevant' links at the request of ordinary individuals, rules top EU court. The Independent. 2014. URL:
<http://www.independent.co.uk/news/world/eu-court-says-google-must-delete-irrelevant-data-at-the-request-of-ordinary-individuals-9360707.html>, (12.6.2014.)
18. Mckenzie, J. A first: Reporters Without Borders declares UK, U.S. “Enemies of the Internet”. Tech President. 2014. URL: <http://techpresident.com/news/wegov/24831/first-reporters-without-borders-declares-uk-us-enemies-internet>, (10. 6. 2014.)
19. More about IFLA. IFLA. 2013. URL: <http://www.ifla.org/about/more>, (11.6.2014.)
20. Mosfilm uploads classics to Youtube, The Moscow Times 2011. URL:
http://www.themoscowtimes.com/arts_n_ideas/article/mosfilm-uploads-classics-to-youtube/436173.html, (7.5.2014)
21. Neuman, W.; Ayala M. Ecuador grants asylum to Assange, defying Britain. The New York Times. 2012. URL:http://www.nytimes.com/2012/08/17/world/americas/ecuador-to-let-assange-stay-in-its-embassy.html?pagewanted=all&_r=0, (12. 6. 2014.)
22. Office of the spokesman. UN Human Right Commission : Reporters Without Borders (Taken Question). U.S. Department of State Archive. 2003. URL:
<http://20012009.state.gov/r/pa/prs/ps/2003/21025.htm>, (7.6.2014.)

23. OurMission. Coursera. 2014. URL: <https://www.coursera.org/about/> , (3.5.2014)
24. Penić, G. Autor sramotne stranice ; ovo je tinejdžer koji terorizira maloljetnice na Facebooku. Jutarnji List. 2014. URL: <http://www.jutarnji.hr/ovo-je-tinejdzer-koji-terorizira-maloljetnice-slikama-na-facebooku/1185484/>, (13.6.2014.)
25. Povijest CARNeta, CARNet, 2013. URL: http://www.carnet.hr/o_carnetu/o_nama/povijest_carneta (11.6.2014.)
26. Project Gutenberg, 2014. URL:http://www.gutenberg.org/wiki/Main_Page, (5.5.2014.)
27. Reporters Without Borders, Sakharov Prize Laureate 2005. European Parliament. 2014. URL: http://www.europarl.europa.eu/intcoop/sakharov/laureates/reporters_en.html, (12.6.2014.)
28. Rouse, M. Content filtering (information filtering). Tech Target. 2011. URL: <http://searchsecurity.techtarget.com/definition/content-filtering> (10.6.2014.)
29. Russia : Why Skype worries the FSB. Global Voices. 2011. <http://globalvoicesonline.org/2011/01/22/russia-why-skype-worries-the-fsb/> (11.6.2014)
30. Samuels, D. The shameful attacks on Julian Assange. The Atlantic. 2010. URL: http://www.nytimes.com/2012/08/17/world/americas/ecuador-to-let-assange-stay-in-its-embassy.html?pagewanted=all&_r=0, (12. 6. 2014.)
31. Spajić-Vrkaš, V. Opća deklaracija o ljudskim pravima. Filozofski Fakultet u Zagrebu. 2012. URL: <http://www.ffzg.unizg.hr/hre-edc/Deklaracijaljip.pdf>, (10.6.2014.) Str. 4.
32. Tech terms. SEO.2014. URL: <http://www.techterms.com/definition/seo>, (10.6.2014.)
33. The IFLA Position on Internet Governance. IFLA. 2013. URL: <http://www.ifla.org/node/7515> (11.6.2014.)
34. Trent, T. Open Society Institute top 150 grantees. The Soros Files. 2011. URL: <http://sorosfiles.com/soros/2011/10/open-society-institute-top-150-grantees.html>, (12.6.2014.)
35. Ustav Republike Hrvatske, čl. 28, URL: file:///tmp/USTAV_REPUBLIKE_HRVATSKE.htm (5.6.2014.)
36. What is WikiLeaks. About. 2011. URL: <https://wikileaks.org/About.html>, (11.6.2014.)
37. Whitney L. Turkey welcomes back Twitter. CNET. 2014. URL: <http://www.cnet.com/news/turkey-welcomes-back-twitter/>, (7.4.2014)
38. Young, A. Daddy : A memoir. Amazon.com. 2014. URL: http://www.amazon.com/s/ref=sr_pg_3?rh=n%3A283155%2Ck%3ADaddy&page=3&keywords=Daddy&ie=UTF8&qid=1402607236, Red. br. 25 (10.6.2014.)

SAŽETAK

Cilj ovog rada bio je upozoriti na sve učestaliju pojavu onemogućavanja ili otežavanja slobodnog kretanja informacija na internetu. U nastojanju da zaštite nacionalne interese i sigurnost svojih građana, države sve češće posežu za sigurnosnim mjerama poput tehničkih alata koji ograničavaju pojedincu slobodno kretanje internetom, tj. cenzuriraju sadržaj te on postaje nedostupan. Problem nastaje kada se prijeđe granica između onemogućavanja pristupa informacijama u svrhu blokiranja realne prijetnje za državu, i blokiranja sadržaja koji bi bili od interesa šire javnosti. U zemljama gdje vlada totalitaran režim primjenjuju se tehnike cenzure poput blokiranja IP adrese i mrežnih stranica, hakerski napadi te filtriranje URL-a i sadržaja. Konstantno djelovanje udruga za promicanje slobode i ljudskih prava samo je mali korak u tom smjeru, s obzirom da još uvijek nema učinkovitih sankcija koje bi omogućile građanima takvih zemalja slobodan pristup informacijama na internetu.

SUMMARY

The objective of this final was to point out the continuous disabling of the free flow of information on the Internet. In order to protect the country and national interests, as well as the security of their citizens, governments all over the world frequently use technical tools, the aim of which is to censor or block the access to the information on the Internet, which in turn disables the individual from getting access to them. The problem lays in the fact that, in such cases, a thin line between the national security and the right of an individual to be informed can easily be crossed. The examples of that are totalitarian governments, where an individual is almost entirely disabled from reaching relevant information over the Internet. That is because the governments are using censorship techniques, such as IP blocking, content blocking, Distributed Denial of Service Attack, as well as URL and content filtering. Constant work of non-profit organizations, which are devoted to promote and assure the free flow of information as well as human rights, is just a small step in that direction, given that there are still no effective sanctions which could procure the citizens of such governments the free access to the information on the Internet.

Ključne riječi: internet, sloboda, pristup, informacije, opasnost, onemogućavanje, cenzura

Key words: Internet, freedom, access, information, danger, security, protection, censorship